

West-Vlaanderen Werkt

De polsslag van de
West-Vlaamse economie

2 2017

Monumentenzorg in West-Vlaanderen

Het economische plaatje

SBM doet wat met uw professionele bagage...

TRAINING

COACHING

ADVIES

SBM traint, coacht en adviseert. In zijn campussen biedt SBM een ruim gamma bedrijfsgerichte, actuele opleidingen aan. Daarnaast - en niet in het minst - is SBM gekend als ervaren specialist in maatoplossingen en in-house trainingen. Met, voor en in bedrijven dus. In nauw overleg met onze klanten, flexibel en zeer resultaatgericht.

www.sbmopleidingen.be

West-Vlaanderen Werkt

2 2017 - jaargang 59

In de kijker

- 04** Nieuwe IJslandse vlag voor Gadus
- 04** Een nieuwe skyline voor Waregem
- 05** WVI spant zijn 'biceps'
- 06** Brugs Tolhuis herleeft als ondernemersnest
- 07** Luc Vermeersch gelooft sterk in kwetsbaar leiderschap

Naarstige plekken

- 08** Honderd actieve bedrijven in Sint-Baafs-Vijve

Fabrieken voor de toekomst

- 10** NCentric en Laminaria
- 10** Noordzeemosselen op het menu in 2019?
- 11** Topkennis voor mechatronica-kmo's
- 11** LVD blijft innoveren met nieuw XP Center

Ondernemen begint met een droom

- 12** Interieurarchitect Tom Callebaut (Tc plus)

Themakatern

- 14** Monumentenzorg in West-Vlaanderen

Starter's Lief en Leed

- 44** Carbonvezelspecialist MAT2 Composites

Innovatie in de kijker

- 46** Multimediabedrijf Ocular uit Zwevezele

Bedrijvig onderwijs

- 48** Postgraduaat Renovatietechnieken en monumentenzorg bij HOWEST
- 49** Signalementen

Conjunctuurnota

- 50** West-Vlaamse economie bloeit verder open

Maritieme column

- 52** Verhalen, mytes en legendes

- 53** Lees meer

- 54** Colofon

De tabletversies zijn beschikbaar
in de verschillende stores

App Store

Google play

04

12

44

Nieuwe IJslandse vlag voor Gadus

Het IJslandse consortium **Steinasalir** nam het in 2012 tot Icelandic Gadus omgedoopte visverwerkingsbedrijf Gadus uit **Nieuwpoort** over. De groepering van IJslandse visproducenten en -handelaars en een investeringsmaatschappij ziet het Belgische productiebedrijf als spil voor

Foto: Nick Vanderheyden

haar marktstrategie. Dit betekent goed nieuws voor de 100 medewerkers en de klanten van het West-Vlaamse bedrijf. België's tweede grootste visverwerkingsbedrijf **Icelandic Gadus** blijft varen onder IJslandse vlag. De door de overheid gecontroleerde holding Icelandic schoof haar enige Belgische dochter door naar een speciaal voor deze transactie opgerichte alliantie van IJslandse visserij-ondernemers en financieel investeerders. Icelandic Gadus verwerkt en distribueert vanuit Nieuwpoort verse vis en visproducten. Het bedrijf is gespecialiseerd in zalm, kabeljauw en noordzeevis en levert visproducten aan supermarkten en de cash-and-carrymarkt. De Belgische speler verwerkt op jaarbasis meer dan 7.000 ton vis en telt 100 medewerkers. De omzet bedroeg in 2016 83 miljoen euro. Gadus werd in 1990 opgericht door Miguel De Bruyckere en kwam in 2012 in

handen van een IJslandse groep. De jongste overname opent interessante perspectieven. "Een meerderheid van de aandeelhouders heeft een lange-termijnvisie", vertelt **Frank Tierenteyn, CEO bij Gadus**. "De sector wint aan belang omdat de groeiende wereldbevolking de vraag naar beschikbare grondstoffen doet toenemen. De Belgische tak - momenteel de enige buiten IJsland - wordt de spil van de marktstrategie van Steinasalir. Wij verkorten de supplychain tussen de vissers en de markt en maken die ook transparanter."

De industriële aandeelhouders hebben een belang van 55% in Steinasalir en beschikken over 90.000 ton visquota in IJsland, dat is ruim 16% van het totale IJslandse volume. Frank Tierenteyn blijft aan het roer bij Icelandic Gadus.

Nick VDH

Nieuwe skyline voor Waregem

Een vernieuwend project waar wonen, werken, verblijven en recreatie op een attractieve manier samenkomen: dat willen de West-Vlaamse projectontwikkelaars **ION, De Steenoven** en **aannemer Alheembouw** vanaf 2018 in Waregem realiseren. De 'Poort van Waregem', met zijn twee hoge, gezichtsbepalende torens, wordt gerealiseerd op de gronden rond het Regenboog-voetbalstadion. Aan het project hangt een prijskaartje van **65 miljoen euro**.

Momenteel is de 'Poort van Waregem' nog in ontwerpfase. Het project werd mogelijk nadat Stad Waregem de gronden verkocht aan het consortium. Dit werkte het idee conceptueel verder uit. "We verwachten de bouwvergunning in het voorjaar van 2018 en in de zomer starten we op de binnenstedelijke Ring met de bouw van twee woontorens (van elk **13 bouwlagen**), een hotel, een kantoor- en retailgebouw en een apart parkeergebouw", legt **Davy Demuyneck, CEO van ION**, uit.

Foto: ION

In de twee woontorens komen in totaal 112 appartementen (variërend van 1 tot 4 slaapkamers), toegankelijk voor een breed koperspubliek. "Met onder meer wintertuinen en leefterrassen zorgen we voor een groen accent. We voorzien ook een ondergrondse parking. Het aparte parkeergebouw bestaat uit drie verdiepingen en biedt plaats aan bijna 300 auto's. Het moet de ingenomen parkeerzones op de site compenseren." Met de komst van het **Parkhotel**, met

60 kamers, vergaderruimte en loungebar, krijgt Waregem er ook heel wat overnachtingscapaciteit bij. Voor retail en kantoren voorziet het masterplan een gebouw van 3.250 m². Alle gebouwen samen vormen een architecturaal geheel en worden verbonden door onder meer een doorwaadbare waterpartij en een plein met bomen.

www.ion.be
BVC en JBVI

Forse toename in vraag naar bedrijfsaccommodatie

Intercommunale WVI spant zijn 'biceps'

De economie zit in een swingende relance. West-Vlaamse bedrijven investeren en expanderen terug bij de vleet. Intercommunale WVI wordt dan ook bestookt met aanvragen naar terreinen en infrastructuur voor bedrijfshuisvesting. De intercommunale scherpt zijn aanbod verder aan met een bonte waaier aan concepten.

WVI is in 54 steden en gemeenten in West-Vlaanderen, met een team van 87 medewerkers, actief in het ontwikkelen van bedrijventerreinen, betaalbare woonprojecten en in ruimtelijke planning, mobiliteit en milieu. De intercommunale realiseerde in 2016, 39,5 miljoen euro omzet (plus 17,5% in vgl. met 2015) 2,9 miljoen euro exploitatieresultaat en 2,4 nettowinst. Vooral de verkoop van bedrijfsgronden (de oudste opdracht van WVI) kende vorig jaar een forse heropleving en is goed voor 77% van de inkomsten.

Algemeen directeur Geert Sanders:

"In 2016 realiseerden we over de verschillende stadia van ontwikkeling heen, 727 ha bedrijfsgrond verspreid over 53 bedrijventerreinen. Met daarbij belangrijke realisaties in Beernem, Wingene, Roeselare en Ruiselede. We verkochten 42 ha terreinen aan 133 bedrijven gespreid over 35 verschillende locaties. Dat is het hoogste volume sinds 2008.

Aan de aankoopzijde verwierven we in 2016 opnieuw 36 ha grond. Dankzij de realisatie van bestemde gebieden bereiken we 40% meer gronduitgave dan in 2015.

Nu een aantal ruimtelijke planningsprocessen op Vlaams, provinciaal en gemeentelijk niveau afgerond zijn, komt een grote golf van bestemmingstrajecten

Foto: WVI

Algemeen directeur Geert Sanders (in het midden met gele das) bij de opening van bedrijfsverzamelgebouw Zangersbos in Aatrijke.

(die ruim 10 jaar in beslag hebben genomen) aan zijn einde. Daarvoor ontstaat in ons werkgebied een belangrijk extra aanbod aan bedrijventerreinen. Het moment daarvoor is gunstig want de investeringen trekken weer aan en er is een vernieuwde inzet op maakindustrie in bepaalde nichemarkten, waarbij sommige productieactiviteiten zelfs terugkeren uit het buitenland."

Tango met private ontwikkelaars

Een nog jonge maar snel expanderende formule binnen de bedrijfshuisvesting van WVI heet 'bedrijfsverzamelgebouw'. In deze infrastructuur worden kleinere modules aangeboden aan bedrijven die weinig ruimte nodig hebben. Ze kunnen één of meerdere modules casco aankopen zodat ze die zelf kunnen inrichten. In een aantal nieuwe projectzones hanteert WVI nu een nieuwe formule, waarbij private ontwikkelaars zelf bedrijfsverzamelgebouwen kunnen bouwen op haar gronden. In die optiek zijn er realisaties op til op het bedrijfsterein **Ringzone in Ingelmunster** en in de bedrijvenzone **Kalkaert in Middelkerke** (via LVI nv van industriebouwer **Luc Vulsteke**) op een

terrein van 4.100 m². In het bedrijvenpark **Beveren-Krommebeek in Roeselare** verwierf **Patridec cva** van ondernemer **Frank Deceuninck** ruim 1 ha grond in functie van een nieuw bedrijfsverzamelgebouw. In **Blankenberge** op het industrieterrein **De Riethoek** is al een vijfde complex op til.

De biceps van BISEPS

WVI zet de jongste jaren ook steeds meer in op de ontwikkeling van duurzame (CO₂-neutrale) bedrijfsterreinen. Een nieuwe schakel in dat verband is het Europees project **BISEPS** (Business Clusters Integrated Sustainable Energy Package).

Geert Sanders: "BISEPS wil het gebruik van middelgrote duurzame energie technologieën op bedrijventerreinen stimuleren via een vraaggestuurde aanpak vanuit de kmo's. Energiesystemen worden geoptimaliseerd en we zoeken synergiën tussen bedrijven om de koolstofemissies te verlagen en de kmo's te vergroenen en concurrentiëler te maken. Dit project loopt tot einde april 2020. De bedoeling is om aan het einde te starten met de implementatie van hernieuwbare energie-installaties."

www.wvi.be

Brugs Tolhuis herleeft als ondernemersnest

Tien jaar na de opening van het eerste West-Vlaamse Ondernemingscentrum (OC) in Kortrijk, heeft ook provinciehoofdstad Brugge zijn binnenstedelijke infrastructuur waar jonge ondernemers aan aantrekkelijke voorwaarden hun zaak kunnen uitbouwen.

OC Brugge wil, net als de andere ondernemerscentra geëxploiteerd door **Ondernemerscentra West-Vlaanderen vzw**, een regionaal economisch netwerk uitbouwen, innovatieve kernversterkende projecten lanceren en ondernemers huisvesten, begeleiden, opleiden en ondersteunen. Het ondernemerscentrum vindt onderdak in het historisch gebouwcomplex van het Tolhuis op het Jan Van Eyckplein in Brugge. Het gebouw heeft een rijke en complexe geschiedenis waarbinnen kooplied, tolbedienden, brandweerlieden, bibliothecarissen en diverse overheden figureerden. Sinds 1995 was het Tolhuis in handen van het provinciebestuur en bood het onderdak aan een aantal diensten waaronder de Provinciale Bibliotheek. Sinds begin dit jaar werkt de POM West-Vlaanderen aan de uitbouw van het pand tot ondernemerscentrum (naast het Provinciaal Informatiecentrum). Zo blijft het Tolhuis

ook anno 2017 een economische sleutelfunctie voor de stad bekleden

Jean de Bethune, gedeputeerde voor Economie en voorzitter van de POM West-Vlaanderen: "De deuren van OC Brugge staan wagenwijd open voor iedereen die ondernemerschap uitdraagt, of het nu om overheid, onderwijs, ondernemers of handelaars gaat. Ook hier willen we het stedelijk weefsel versterken door allerlei creatieve initiatieven en projecten te ontwikkelen."

Eerder gingen al binnenstedelijke Ondernemerscentra van start in Kortrijk, Roeselare, Oostende en Ieper. OC Brugge zal verschillende diensten huisvesten. De locatie biedt uiteraard onderdak aan startende ondernemers in de binnenstad. Daarnaast zal ook de afdeling Data, Studie & Advies van de POM West-Vlaanderen vanuit dit centrum

opereren en wordt het Tolhuis het provinciale knooppunt voor de Fabriek voor de Toekomst Zorg-economie.

Jean de Bethune: "Onder de naam 't Werkpand Brugge is het Tolhuis de zeventiende locatie binnen de provincie waar jonge ondernemers via diverse formules aan aantrekkelijke voorwaarden hun zaak kunnen uitbouwen. Momenteel zijn er zes werkplekken voorbehouden voor deze doelgroep."

Een eerste werkplek werd al ingenomen door **Jan Hochepped**. Zijn firma **Qerqus** biedt woongelegenheden, diensten én zorg aan voor medioren en senioren in goed gelegen, prestigieuze residenties.

www.ocwest.be

www.pomwvl.be

JBVI

Luc Vermeersch (Helbig nv, De Leite bvba)

“Ik geloof heel sterk in kwetsbaar leiderschap”

Hebt u de ambitie om de overstap te maken van een loopbaan als manager of kaderlid in een groot bedrijf, naar de overname van een KMO-bedrijf? Of wil u sowieso uw eigen onderneming uit de grond stampen? Lees dan zeker het boek 'Ondernemen met hoge goesting/gisting' van de West-Vlaamse ondernemer Luc Vermeersch.

Auteur **Luc Vermeersch** (Kortrijk, 1954) nam deze zomer met een inspirerend boek afscheid van zijn mandaat als voorzitter van ondernemersforum Etion West-Vlaanderen. Hij is de gedreven ondernemer achter **Helbig nv** uit Ruddervoorde (interieuroplossingen voor retail-speciaalzaken) en van de kleinschalige **brouwerij De Leite**. De brouwerij, met zijn pittige merken als Femme Fatale en Bonne Homme, is ingebed in, en vormt een attractiepool binnen het stemmige en gastvrije bedrijfsgebouw van Helbig in Ruddervoorde

Voor Luc Vermeersch is 'ethisch of mens gedreven ondernemen' geen holle, modieuze slogan, maar een levenswerk. Weliswaar met nogal wat vallen en opstaan. Na zijn economiestudies start hij zijn loopbaan bij grote familiebedrijven als Terca en Prado en multinationals als Coca Cola en een beursgenoteerde Britse groep. In die eerste categorie ervaart Vermeersch wat hij 'het monopolie van sommige familiale bedrijfsleiders op grilligheid noemt'. Iets wat nogal wat stress veroorzaakt bij de medewerkers.

Luc Vermeersch: "Ik hou niet van dat soort bewust onvoorspelbare leiders. Ik geloof daarenboven heel sterk in kwetsbaar leiderschap."

In het rijk der multinationals krijgt hij naar verluidt enorme kansen in een uitdagende internationale omgeving, maar tegelijk zijn bureaucratische verlamming en politieke intriges nooit

Foto: Brouwerij De Leite

veraf. In de zomer van 1999 is Luc toe aan een sabbatperiode, waarbij het verlangen om zelf te gaan ondernemen steeds sterker doorklinkt. Begin 2000 stapt hij eerst als interim-manager en later als nieuwe zaakvoerder in de tanende **Brugse firma Helbig**, een in 1948 opgerichte groothandel in aluminiumuitrusting voor interieur. Dat was het begin van een langlopende revitalisatie-oefening en de creatie van een nieuwe, op transparantie en participatie gerichte bedrijfscultuur samen met de 8 medewerkers van Helbig.

Het tweede ondernemingsproject van Luc Vermeersch, Brouwerij De Leite, ontstond uit zijn hobby als thuisbrouwer, een biotoop waarin goesting samensmelt met gisting.

In de visie van Luc Vermeersch kan je nooit dicht genoeg bij je mensen, je klanten of leveranciers staan. Het boek vertaalt die missie aan de hand van een hele reeks concrete tips en adviezen die letterlijk uit het leven zijn gegrepen. De vijf pijlers van een waarden gedreven en mensgericht bedrijf zijn: waarden omzetten in gedrag, duidelijke doelstellingen formuleren, zinvol werk voor allen, een positieve omgeving creëren en inzetten op talent. Een mooie boutade uit het boek luidt: 'management is voor 80% aandacht'.

Het boek 'Ondernemen met hoge goesting/gisting' is uitgegeven bij Bibliodroom uit Meulebeke en is verkrijgbaar via de boekhandel of via www.bibliodroom.be

Honderd actieve bedrijven in Sint-Baafs-Vijve

Bart Vancauwenberghe, freelance journalist

Op een boogscheut van Waregem en in de veilige schoot van Wielsbeke, profileert Sint-Baafs-Vijve zich als een typisch Zuid-West-Vlaams dorp. Waar oorspronkelijk de vlasnijverheid en de landbouw voor de meeste jobs zorgden, heeft het dorp zich mettertijd geïndustrialiseerd. Tapijtenproducent Balta is met voorsprong de belangrijkste werkgever en is niet van plan die rol op korte termijn af te geven.

Sint-Baafs-Vijve ligt aan de Leie en telde eind 2016 2.380 inwoners (1.220 mannen en 1.160 vrouwen) die leven en werken op een oppervlakte van 8,57 km². Van oudsher is deze entiteit van de fusiegemeente Wielsbeke een hoofdzakelijk ruraal oord. Met een tiental actieve 'landbouwzetels' is de agrarische sector er overigens nog altijd belangrijk.

"Diverse grote, gemengde landbouwbedrijven en een grote fruitkweker zorgen ervoor dat Sint-Baafs-Vijve nog altijd de grootste landbouwactiviteit van de drie Wielsbeekse deelgemeenten kent", stipt **Rik Buyse, schepen van economie** in Wielsbeke, aan. Daarnaast zijn ook een aantal andere sectoren goed vertegenwoordigd in de

lokale economie. Zoals de textielsector met kleppers als **Balta** en **Lava bvba** (familie Vanwelden). Deze laatste, een grote specialist en wereldspeler in gebreide matrasstoffen (werkgever voor 54 medewerkers), is gevestigd langs de Rijksweg en neemt zelfs een volledig eigen bedrijventerreinnummer in. Een andere belangrijke naam is die

Balta is de belangrijkste werkgever van de gemeente. - foto: © Henderyckx Luchtfotografie

van **Kartonnage Lefevere-Beel**, die een mooie marktpositie bezet in de verpakingssector. Binnen de machinebouw hebben **Lysair** (ontstopping) en **Espeel** al hun strepen verdiend. Ook **Harinck NV**, **Stortbeton Declercq** en **Drukkerij Oranje** zijn belangrijke werkgevers.

Bedrijvensites

De gemeente telt zeven bedrijvensites en zowat honderd actieve bedrijven. Naast de zone van Lava situeren die bedrijven-terreinen zich in de Wakkensteenweg (Balta), de Vlasstraat (Lysair), de Drie Koningenstraat (Lefevere-Beel), de Heirweg (onder meer mechanica- en transportbedrijven), de site Harinck NV en de site d'Hooie. De kans is klein dat er op korte termijn extra bedrijventerreinen bijkomen.

Rik Buyse: "Deze mogelijkheid is niet opgenomen in het GRS (Gemeentelijk Ruimtelijk Structuurplan) van de gemeente Wielsbeke. De focus van Sint-Baafs-Vijve blijft op wonen en landbouw. Uitbreiding van bedrijventerreinen is eerder voorzien voor de deelgemeenten Wielsbeke en Ooigem. Dit neemt uiteraard niet weg dat bestaande

bedrijven binnen Sint-Baafs-Vijve mogelijkheden zullen krijgen om nog uit te breiden en te groeien."

De komende jaren wordt wel een verdere ontwikkeling van de watergebonden industrie in zone d'Hooie aan de Leie verwacht. Op het vlak van mobiliteit voorziet de gemeente Wielsbeke in Sint-Baafs-Vijve de herinrichting van het dorpsplein, de heraanleg van de Heirweg en de herinrichting van het kruispunt N327-N357.

De factor Balta

In 1964 richtte **Paul Balcaen** Balta (BALcaen TApijt) op in Sint-Baafs-Vijve. Als zoon van een vlashandelaar, de industrie die toen hoge toppen scheerde in de Leiestreek, beschouwde hij deze gemeente als ideale uitvalsbasis voor de productie van tapijt.

"Vandaag is de link tussen Balta en Sint-Baafs-Vijve nog altijd ijzersterk", bevestigt **marketingdirecteur Geert Vanden Bossche**. "Dit is onze hoofdvestiging, waar we op één site van 30 hectare **935 mensen** in dienst hebben. In West-Vlaanderen beschikken we nog over sites in Tielt, Waregem en Avelgem

waar **2.029 medewerkers** opereren (2.800 in België, 3.487 wereldwijd). We zijn de tweede belangrijkste industriële werkgever in de provincie. Sint-Baafs-Vijve is een volledig geïntegreerde productiesite: we produceren zelf ons garen, maken er kamerbrede tapijten mee, werken die af en stockeren ze. Ongeveer de helft van wat we hier produceren, vertrekt naar het Verenigd Koninkrijk."

Balta, dat in juni zijn entree maakte op de beurs Euronext, hoopt binnenkort 90 extra medewerkers aan te trekken, waarvan 30 voor Sint-Baafs-Vijve. "We werken nauw samen met de gemeente, onder meer rond thema's als veiligheid en mobiliteit. Zo bereiden we gezamenlijk een dossier voor, voor de aanleg van een rotonde op de kruising van de Rijksweg (N357) met de Wakkensteenweg (N327). Sowieso blijven we investeren in deze site, onder meer om de capaciteit uit te breiden en te optimaliseren."

www.wielsbeke.be

Quick Wins van NCentric en Laminaria

In 2015 lanceerde de **Fabriek voor de Toekomst Blue Energy**, op initiatief van de POM West-Vlaanderen, een oproep voor korte en praktijkgerichte projecten in de sector van de offshore wind en golf- en getijdenenergie, de Quick Wins. Het doel was de samenwerking tussen bedrijven te stimuleren met het oog op innovatieve ontwikkeling van producten, technologieën en diensten. Per project werd 25.000 euro steun voorzien. De twee goedgekeurde projecten zijn inmiddels succesvol beëindigd.

NCentric Europe bvba (Brugge), zusterbedrijf van Citymesh nv, toont in dit Quick-Winproject in samenwerking met MHI Vestas zijn ambitie om dé offshore telecomoperator te worden. Ncentric heeft zijn offshore

zend- en ontvangststation "Nova Node" geïnstalleerd op een van de Belgische Vestas-turbines in de Noordzee. Via deze node kan een stabiel, snel, veilig en gemaasd draadloos internet opgezet worden. Met internationale referenties in oil & gas en de baggersector wil Ncentric nu ook de Europese markt voor offshore wind veroveren. Een eerste referentie in de thuismarkt is mede dankzij deze Quick Win een feit.

In de tweede Quick Win ontwikkelden **Laminaria** (start-up uit Oostende) en metaalbewerker **Multitech** (dochterbedrijf van Haven Oostende en werkgever voor 6 medewerkers) een innovatieve diepwateranker koppeling. Dit is een koppeling tussen een bodemanker en een drijvend golfenergiestoel, een

beetje zoals een aanhangwagen op een trekhaak. Deze koppeling kan ook toegepast worden in andere maritieme toepassingen en kan eenvoudig losgekoppeld worden, bijvoorbeeld voor onderhoud. Een stapsgewijze ontwikkeling met onder andere 3D-geprinte schaalmodellen schaalde dit idee op tot een vermarktbaar product. Deze Quick Wins illustreren mooi het vernieuwende karakter en potentieel voor lokale en internationale vermarkting van de offshore-industrie in West-Vlaanderen en de rol die kmo's hierin kunnen spelen.

www.pomwvl.be

Noordzeemosselen op het menu in 2019?

Staan er in 2019 Belgische Noordzeemosselen 'Windmolenpark' op ons menu...?

Als het van het consortium **Edulis** afhangt wellicht wel. Hun project mikt op de kweek van mosselen binnen de sites van de Belgische windturbineparken **Belwind** en **C-Power** op circa 50 km van onze kust. Edulis onderzoekt wat de impact is van de bewegingen van de zee op de kweek van mosselen via verankerde longlines, dat zijn lange kabels die bestand zijn tegen zware zeecondities en die touwen kunnen dragen waarop de schelpdieren groeien.

Ook de ecologische en economische haalbaarheid worden bestudeerd. De eerste mosselongline werd in mei van dit jaar uitgezet en einde 2018 moet duidelijk zijn of dit project leefbaar is. De partners achter Edulis zijn de onderzoekinstellingen **UGent**, **ILVO** en **OD Natuur**, samen met de twee betrokken turbineparken en private bedrijven als **Colruyt**, **DEME** en **Brevisco**. Deze laatste is de onderneming van reder en veteraan in nieuwe visserijtoepassingen **Willy Versluys** uit Oostende. Die deed eerder al een mislukte poging om Belgische Noordzeemosselen te kweken in kooien op zee. Versluys zegt dat de fouten uit zijn eerste project in dit nieuwe onderzoek bijgestuurd worden.

Vierde windmolenpark operationeel

De inplanting van nieuwe windmolenparken in de Belgische Noordzee heeft de wind in de zeilen. Het consortium

Parkwind opende eind mei al het vierde Belgische windmolenpark op de Noordzee. Het nieuwe park **Nobelwind** telt 50 MHI Vestas windturbines en ligt op vijftig kilometer van de kustlijn. De capaciteit is 165 MW (megawatt), goed voor de stroomvoorziening van om en bij de **180.000 gezinnen**. Aan de bouw van Nobelwind hangt een prijskaartje van circa 600 miljoen euro.

Voor de West-Vlaamse kust liggen er nu al vier turbineparken, waarvan Parkwind er drie beheert, samen goed voor 178 windmolens. In principe moeten er op termijn 8 turbineparken in de Belgische Noordzee operationeel worden. De Belgische overheid liet recent wel verstaan dat ze haar subsidiebeleid voor de drie nog te bouwen projecten grondig wil herbekijken.

Bron: *persoverzicht Kenniscentrum Economie West*

Topkennis voor mechatronica-kmo's

Twee jaar na de opening van het Sirris-applicatielab in Kortrijk, is ook de uitwerking gestart van de R&D-pijler rond de onderzoeksinfrastructuur die wordt opgezet vanuit de nieuwe campus van **KU Leuven in Brugge (KULAB)**. Hiermee is het Machinebouw- en Mechatronicacentrum, gesteund door de sector, de kmo's en alle kennisinstellingen, klaar om deze industriële cluster op een nog hoger niveau te tillen. Met iets minder dan een kwart van de Vlaamse tewerkstelling in de metaalverwerkende sector en zelfs 40% in de mechatronica, is deze cluster heel belangrijk voor West-Vlaanderen.

Jos Pinte, voormalig algemeen directeur van Sirris, werd aangetrokken om de Fabrik voor de Toekomst Machinebouw & Mechatronica op de rails te zetten. "Onze regio staat voor 40% van de tewerkstelling in de mechatronica, terwijl we amper 10% van het onderzoek en de technologische dienstverlening vertegenwoordigen", vertelt **Jean de**

Bethune, gedeputeerde voor Economie van de Provincie West-Vlaanderen. "In dezelfde lijn was er ook de expliciete én gezamenlijke vraag naar toponderzoek in het domein van industrie 4.0."

Het goedgekeurde GTI (Geïntegreerde Territoriale Investerings) project Machinebouw en Mechatronica centrum West-Vlaanderen beantwoordt aan deze noden. "We kunnen nu werk maken van een open innovatieplatform, waar in overleg en samenwerking met de industrie nieuwe technologieën voor

de mechatronica en productiesector worden onderzocht, ontwikkeld en gedemonstreerd", vertelt **Herman Derache, algemeen directeur van Sirris**.

Jean de Bethune: "Het unieke aan dit project is dat de kennisspelers Sirris, KU Leuven, UGent en Howest de krachten bundelen. Niet de herkomst van de kennis is belangrijk, wel het doel ervan, namelijk onze ondernemingen."

www.sirris.be
www.pomwvl.be

LVD blijft innoveren met nieuw XP Center

Industrie 4.0, een zaak van morgen? Zo lang hoeven klanten van **LVD** uit Gullegem alvast niet te wachten. De fabrikant van onder meer plaatbewerkingsmachines, zoals lasersnijsystemen en ponsmachines, heeft de stap naar een geïntegreerd machinepark al langer gezet en bewijst dat nu in het gloednieuwe XP Center. "De klant komt hier 's morgens aan met een 3D-ontwerp en gaat enkele uren later naar huis met een afgewerkt product", zegt **Wim Serruys, Director Engineering**.

De fabriek van de toekomst bestaat vandaag al: LVD zet zijn rol van pionier in innovatie nu extra in de verf met zijn nieuwe XP Center. Op een oppervlakte van **2.500 m²**, gelegen vlakbij de productiegebouwen, investeerde de onderneming **5 miljoen euro** in het demonstratie- en opleidingscenter. Dit

staat open voor klanten, maar ook voor onderzoeksinstellingen, het bedrijfsleven of het onderwijs.

"Nu werken we met een volledig geïntegreerd machinepark. Als de klant hier aankomt met het 3D-model van zijn product op een USB-stick, dan zet onze Cadman-software dit om in een uitgekende werkvoorbereiding voor de aanwezige plooibanken, lasers en ponsmachines. De klant kan de voortgang van zijn product op onze machines op de voet volgen", onderlijnt Wim Serruys.

Alle machines in het XP Center zijn via een netwerk geconnecteerd. Eenmaal de ene machine klaar is met een behandeling, wordt het product meteen naar de volgende installatie gestuurd. "In een traditioneel productieproces loopt de wachttijd tussen de verschillende operaties vaak op. Met onze aanpak

kunnen we die doorlooptijd gevoelig inkrimpen en de efficiëntie van de fabriek verhogen."

Het XP Center fungeert daarnaast als opleidingscentrum voor operatoren die met de machines van LVD aan de slag gaan. "Door kennisuitwisseling met onze klanten willen we hier ook open innovatie stimuleren", besluit Wim Serruys.

www.lvd.be
BVC

Interieurarchitect Tom Callebaut (tc plus) uit Brugge

“Hoe langer ik leef, hoe meer vertrouwen ik krijg in 't leven”

Christina Van Geel, auteur, journaliste en radiostem

Interieurarchitect Tom Callebaut is het hart en de ziel van ontwerpbureau tc plus in Brugge, geruggensteund door een enthousiast en ijzersterk team, de plus in tc. Hij doceert ook architectuur aan de campus Sint-Lucas van de KU Leuven. Architectuur is voor hem geen doel, maar een middel om mensen met mekaar en met hun leefruimtes te verbinden. Vorm en inhoud, het functionele en het rituele, ze horen samen en vloeien door elkaar. Tom werkt zoals hij leeft: open, genereus, gastvrij en geëngageerd. En met de droom 'to move people' als kompas voor elke stap die hij zet. Een gesprek met Tom Callebaut doet je dromen, van alle mogelijkheden die het leven je biedt.

Tom Callebaut: 'We all live in the gutter, but some of us are looking at the stars.' Een quote van Oscar Wilde die ik graag gebruik. Je kunt je focussen op de modder en de miserie. Maar ik zie het als mijn taak om naar de sterren te kijken. Om te zien welke kansen er voor ons liggen en hoe we die kunnen verzilveren. Om te bepalen waar we naartoe willen. Dat is de kern van mijn bestaan. En die gedachte creëert een constante flow van energie in mijn leven.

To move people

Als jonge kerel heb ik heel veel vrijwilligerswerk gedaan in de bejaarden- en gehandicaptenzorg. Vooral het sociale aspect van dat werk boeide me. Tegelijk studeerde ik Latijn-Wiskunde en zat ik in een context van heel rationele mensen. Die dualiteit heeft altijd in mij gezeten. Ik ben interieurarchitectuur gaan studeren, maar al vrij snel merkte ik dat in mijn werk de mens altijd centraal staat. Mijn grote droom als architect is 'to move people'. Ik wil mensen met mijn ontwerpen letterlijk in beweging brengen én ik wil ze raken. Dat is het doel. Het middel, de taal, is architectuur.

Wanneer ik een ruimte ontwerp, vraag ik me altijd af: hoe kan ik een gebouw ontwerpen dat comfort, rust en vertrouwen geeft aan de bewoners - een stukje stabiliteit dus - en waar toch ook

heel veel flexibiliteit en uitdaging in schuilt? Want het leven is veranderlijk. Kinderen worden geboren, misschien volgt er ooit een scheiding, iemand wordt ziek, of mensen verhuizen weer... Ik streef naar een huis dat meegroeit met de bewoners, dat de flow van het leven volgt.

Chance dat ik gehad heb!

Als je me vraagt hoeveel tegenslagen ik als ondernemer al heb moeten verwerken, dan moet ik heel diep graven. Ik ben letterlijk met niets begonnen, de eerste vijf jaar stond mijn rekening permanent op min 50.000 Belgische frank. En de crisis die eind 2008 losbarstte heeft er ook aardig op ingehakt: verbouwingen staan dan niet bovenaan mensen hun prioriteitenlijst. Elke ondernemer kent die momenten van twijfel en onzekerheid, dat hoort erbij.

Maar als je me vraagt hoeveel geluk ik al in mijn leven gehad heb, dan heb ik adem en woorden te kort. Chance dat ik gehad heb! Ik heb het geluk natuurlijk uitgedaagd en opgezocht. Het overkomt je niet enkel terwijl je erop zit te wachten. Ik ben op mensen afgestapt, ik heb kansen gegrepen, vanuit een groot vertrouwen in het leven. Ik herinner me nog levendig mijn eerste speech die ik gaf als piepjonge architect: 'Het is wetenschappelijk bewezen dat de vleugels van de hommel te klein zijn

voor het gewicht van haar lichaam. Maar de hommel weet dat niet en dus kan ze vliegen.' (Lacht) Mijn naïef enthousiasme was en is grenzeloos.

Kleine druppels die het verschil maken

Ik ben heel dankbaar voor alles wat er op mijn pad komt. Ik heb een leuke job, toffe collega's en ik kan projecten creëren waar ik veel voldoening uit haal. Met de Broeders van Liefde werken we nu een project uit rond zelfdoding. Op korte tijd hebben twee vrienden van me, los van elkaar, zelfmoord gepleegd. Dat heeft een diepe indruk op me gemaakt, het was een soort verdrietverwerking die ik niet kende. Algemeen ligt in Vlaanderen het suicidepercentage erg hoog. We moeten zoveel zorgzamer met mekaar omgaan. Vanuit die gedrevenheid engageer ik me voor zulke projecten. En als je rond je kijkt, dan zie je dat er verrassend veel mensen, elk op hun eigen manier, met goeie dingen bezig zijn. Kleine druppels die het verschil maken. Dat vind ik prachtig. Ik ben enorm gefascineerd en heel enthousiast over hoe de wereld aan het evolueren is. Trump, de Brexit en het stuk racisme dat in mensen schuilt choqueren me, maar ik heb het gevoel dat dit de laatste stuip trekkingen zijn van een maatschappij die weerstand biedt tegen de geweldige veranderingen die

Foto: Nick Vanderheyden

Tom Callebaut: 'Ik ben heel dankbaar voor alles wat op mijn pad komt.'

op ons afkomen. De deeleconomie die steeds meer ingeburgerd raakt en de vele nieuwe inspirerende bottom-up-initiatieven bewijzen dat de wereld zich zal verbinden. Dit soort positieve globalisering hou je niet tegen.

Dit is geen telooring, dit is verandering

De helft van onze opdrachten bestaat uit het (her)inrichten van sacrale ruimtes. Dat begon in 2002 heel toevallig met de herinrichting van de Magdalenakerk in Brugge, naar aanleiding van Brugge Culturele Hoofdstad. Bij de eerste projecten was het alsof we een pacemaker binnenbrachten in het bestaande religieuze patrimonium, om het hart kloppend te houden. Maar geleidelijk aan kregen we ook opdrachten voor nieuwe sacrale ruimtes. Na de storm op Pukkelpop wilden ze een stille ruimte op het festivalterrein. Voor de mensen die het drama hadden meegemaakt en die mogelijk bevangen zouden worden door de herinnering. Kun je je dat voorstellen, een stille ruimte op een popfestival! Tien jaar daarvoor was ik nog een soort reddingswerker van het spirituele, kerken liepen leeg, religie bloedde dood,

mijn ontwerpen moesten dat handvol parochianen een thuis bieden. 'Dat verhaal klopt niet', dacht ik toen. 'Dit is geen telooring, dit is verandering!' En verandering biedt kansen.

Ik heb met mijn studenten van de campus Sint-Lucas fantastische gesprekken over zingeving en spiritualiteit. Als ik opdrachten uitschrijf voor de herbestemming van kloosters of kerken, zitten die bomvol! Ik ga met die jonge gasten af en toe een week in een klooster leven, een geweldige ervaring voor hen én voor de zusters. Traditie en vernieuwing zijn geen bedreiging voor elkaar, integendeel!

Vertrouwen voor het leven

Heel mijn schooltijd lang stond er op mijn rapporten 'Tom droomt te veel'. Ik ging niet zo graag naar school. Ik voelde me opgesloten. Omdat ik het gevoel had dat ik enerzijds dingen leerde waar ik de zin niet van inzag, en anderzijds geen vragen mocht stellen over de zaken die me wél zinvol leken. In mijn zesde middelbaar was ik aan het einde van mijn Latijn, letterlijk en figuurlijk. Halverwege het jaar ben ik gestopt. Ik was schoolplichtig en moest

wel naar school gaan, maar ik volgde de lessen passief, deed veel sport en las veel boeken. Mijn ouders hebben me toen de kans gegeven om mijn pad te zoeken en daar ben ik hen ontzettend dankbaar voor. Door die keuzevrijheid ben ik gaan beseffen dat je met je leven kunt doen wat je zelf wil. Ik kan mijn leven lang mopperen, besepte ik, en steeds meer verzuurd raken, of ik kan de kansen grijpen die het leven biedt. Heel bevrijdend. Ik heb mijn zesde middelbaar opnieuw gedaan, met nieuwe goesting en energie.

Het vertrouwen dat mijn ouders me gaven, heeft me een innerlijke kracht gegeven waar ik mijn leven lang mee verder kan. 'Tom droomt nog altijd veel' (lacht). Ze zouden dat vandaag opnieuw op mijn rapport schrijven. Maar ik leef, ik heb een ontwerp bureau en een mooi gezin, ik doe wat ik graag doe. Laat mij nog maar even dromen (lacht)!

www.tc-plus.be

Het volledige interview met Tom Callebaut leest u in onze tabletversie en op www.westvlaanderenwerkt.be

West-Vlaanderen Werkt

De polsslag van de West-Vlaamse economie

West-Vlaanderen Werkt is een kwartaalblad dat wordt uitgegeven door het Kenniscentrum Economie West onder auspiciën van de Provincie West-Vlaanderen. Ons tijdschrift verschijnt vier keer per jaar en focust op de West-Vlaamse economie, in de ruime zin van het woord. Dat doen we via themanummers waarin we een bepaald facet van het veelzijdige sociaaleconomische weefsel uitspitten. Via een aantal vaste rubrieken hebben we aandacht voor het verloop van de West-Vlaamse conjunctuur en voor de belangrijke nieuwe ontwikkelingen en wapenfeiten binnen de ondernemingen en binnen de publieke sector. We hebben een boontje voor goed nieuws en innovatie. Onze publicatie verschijnt op 4.800 exemplaren en wordt gratis verstuurd naar bedrijfsleiders, managers, lokale besturen en andere 'decision makers' en sleutelfiguren in onze provincie.

West-Vlaanderen Werkt bereikt op deze manier een zakelijke doelgroep van ruim 10.000 lezers.

Ook beschikbaar in tabletversie: iPad, Android en Windows.

Het aantal publicitaire pagina's in ons tijdschrift is bewust beperkt, zo houden we onze kwaliteitsstandaard hoog.

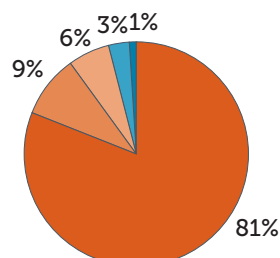
Onze voorkeur gaat uit naar een selecte groep van langetermijnpartners aan wie we exclusiviteit kunnen bieden.

Ons B-to-B tijdschrift, met zijn focus op ondernemingen, dienstverleners en lokale besturen, is een geschikt instrument voor uw professionele communicatie.

Contactpersoon: Jan Bart Van In
Koning Leopold III-laan 31, 8200 Brugge
T 050 40 71 29
E-mail: janbart.vanin@west-vlaanderen.be

Registratie als nieuwe abonnee gebeurt gratis via de website:
www.westvlaanderenwerkt.be

Lezerspubliek

Oplage: 4.800   Aantal lezers: 10.000

- Bedrijfsleiders, kaderleden en zakelijke dienstverlening
- Openbare besturen
- Sociale partners en middengroepen in West-Vlaanderen
- Bibliotheken en documentatiecentra van West-Vlaanderen
- Diversen (Onderwijs e.a.)

Monumentenzorg in West-Vlaanderen

Het economische plaatje

- / 25 jaar Monumentenwacht West-Vlaanderen
- / Aantal monumenten in West-Vlaanderen in opmars
- / Wachtlijst restauratiepremies loopt op
- / SWOT analyse van de erfgoedsector
- / Kustprovincie telt unieke cluster van restauratiebedrijven

West-Vlaanderen Werkt

2 2017 - jaargang 59

18

7

Ouverture

17 De monumentale schatkamer van West-Vlaanderen

Themakatern

18 Interview met Miek Goossens, ere-directeur Agentschap Onroerend Erfgoed West-Vlaanderen

22 Aantal monumenten in West-Vlaanderen fors in opmars

24 Er staan nog 600 wachtenden voor u...

26 De West-Vlaamse restauratiekampioenen

28 Investeren in erfgoed heeft een belangrijk hefboomeffect

30 West-Vlaamse architectendynastieën actief in restauratie

32 25 jaar Monumentenwacht West-Vlaanderen

34 Monument Vandekerckhove is marktleider in monumentenrestauratie

36 Vandendorpe nv speelt in op nieuwe trends in renovatiesector

38 Artes Woudenberg verdubbelde omzet en personeel

39 Op naar meer opleidingen in de restauratiesector!

40 Monumentenzorg biedt groeikansen voor de sociale economie

30

32

De tabletversies zijn beschikbaar in de verschillende stores

App Store

Google play

De monumentale schatkamer van West-Vlaanderen

Is de interesse en dus ook het maatschappelijk draagvlak voor monumentenzorg in (West-)Vlaanderen de jongste kwarteeuw toegenomen?

Het succes van Open Monumentendag, met zijn half miljoen bezoekers, laat vermoeden van wel. Opmerkelijk is ook de forse stijging van het aantal beschermde gebouwen in Vlaanderen (+65%) en nog meer in West-Vlaanderen (+162%) in de periode 2000-2017. Medio 2017 was de kustprovincie **2.708 geklasseerde monumenten** rijk. Het mag hier dan grotendeels over een inhaalmaneuver gaan (zeker als we dit aantal vergelijken met buurland Nederland), het zegt toch ook iets over de verhoogde sensibilisatie bij lokale besturen, verenigingen en particulieren rond onroerend erfgoed.

Dat vertaalt zich ook in een uitbreiding van het jaarlijks budget van de Vlaamse overheid voor restauratiepremies. Dit bedroeg in 2016 **71 miljoen euro** (een groei van 35% in vergelijking met 2009), maar nog blijft dit bedrag ontoereikend om aan het sterk toegenomen aantal subsidieaanvragen te kunnen voldoen.

Het gevolg is dat er begin 2017 voor heel Vlaanderen een lange wachtrij stond van **614** dossiers, samen goed voor 384 miljoen euro. Er is dus nog werk aan de erfgoedwinkel.

Miek Goossens, afscheidnemend provinciaal directeur van het Agentschap Onroerend Erfgoed, was meer dan 40 jaar met bezieling in de weer voor het onroerend erfgoed in onze provincie. Zij is eerder behoedzaam over de vooruitzichten voor monumentenzorg. In een opmerkelijk terugblikinterview in dit dossier pleit ze voor een verhoogde alertheid.

In dit themakatern van **West-Vlaanderen Werkt** bekijken we monumentenzorg vooral door een economische bril. We peilen naar de kapitaalsstromen

die in deze bijzondere sector circuleren, we onderzoeken de rol van de overheid en maken, via de Confederatie Bouw Vlaanderen, een SWOT-analyse van de sector. Uiteraard brengen we de belangrijkste private actoren in kaart. Daaruit blijkt dat de kustprovincie een cluster van vinnige gespecialiseerde restauratieaannemers telt. Het aantal bedrijven, hun schaalgrootte en hun actieradius maken deze cluster uniek voor ons land.

Er is ook aandacht voor de inbreng van de **maatwerkbedrijven** in dit boeiende werkveld.

In het hele onroerend-erfgoedgebied speelt de Monumentenwacht een verdienstelijke rol.

Monumentenwacht West-Vlaanderen zag in de voorbije kwarteeuw onder meer zijn ledenaantal spectaculair stijgen tot

520. Samen staan deze leden voor 950 objecten of gebouwen. Een **colloquium op zondag 22 oktober** zet het jubileum van Monumentenwacht West-Vlaanderen in de verf.

SUM Research en het **Centrum voor Economische Studiën van de K.U. Leuven** brachten in 2011 de sociaaleconomische impact van het onroerend erfgoed (beleid) in Vlaanderen voor het eerst in kaart. Ze legden daarbij de link met toerisme en recreatie. Hun besluit was: *"Zowel bij overheid als bij burgers bestaat een consensus over het belang en de waarde van erfgoed. We zijn ons steeds meer bewust van de kansen en rijkdom die de geschiedenis van een object of een plek ons kan bieden. Erfgoed wordt echter nog steeds niet helemaal erkend als een belangrijke economische sector. Hoog tijd om deze lacune te vullen en onroerend erfgoed (ook) vanuit een economisch perspectief te benaderen."*

Jan-Bart Van In - hoofdredacteur

Reinoud Van Acker - coördinator Monumentenwacht West-Vlaanderen

Interview met Miek Goossens,
ere-directeur Agentschap Onroerend Erfgoed West-Vlaanderen

“Monumentenzorg heeft nood aan een sterk middenveld”

Eric Van Hove, publicatiemedewerker ⁽¹⁾

Meer dan veertig jaar lang was ze in de weer voor het onroerend erfgoed in West-Vlaanderen en sinds 1 januari 2017 is ze met pensioen: Miek Goossens. Jarenlang vervulde ze de rol van directeur van het Vlaams Agentschap Onroerend Erfgoed West-Vlaanderen en van voorzitter van ICOMOS Vlaanderen. “We zijn vanuit de Monumentenzorg vaak te betuttelend en te belerend geweest, maar ik geloof nog even vast en zeker in de toekomst van het erfgoed als toen ik er meer dan veertig jaar geleden aan begon. Want het gaat hier niet over oud of nieuw, het gaat over kwaliteit. En kwaliteit willen brengen, dat is een instelling, een attitude.”

Miek Goossens ontvangt ons in haar prachtige herenhuis in de Oude Houtlei, hartje Gent. Op haar manier begint ze aan een heuse ‘tour d’horizon’ van de sector.

Portret van Miek Goossens (eigen foto)

Miek Goossens: “Hoe het allemaal begon? Nee, ik ben géén West-Vlaamse, ik kom van Waasmunster, het Waasland, ben kunsthistorica van opleiding en heb hier in Gent gestudeerd.

Het is via de **Rijksdienst voor Monumenten en Landschappen** dat ik op een bepaald ogenblik naar de provincie West-Vlaanderen geroepen werd. Daarvoor moeten we eigenlijk terug naar **1975, het Europees Jaar van het Monument**. We hadden toen in Vlaanderen met **Rika De Backer**, de eerste Vlaamse minister voor Nederlandstalige Cultuur. Ze was ook bevoegd voor monumentenzorg en zij startte met de **inventarisatie van het onroerend erfgoed** in Vlaanderen. We zijn toen begonnen met een twaalfstal jonge (kunst)historici, het overgrote deel vrouwen. De globale inventarisatie over heel Vlaanderen heeft echter 35 jaar gelopen, de West-Vlaamse inventaris was het laatst klaar. Maar in 1975 hadden wij er nog geen benul van hoe lang die opdracht wel zou duren, wij vlogen erin.

Prettig naïef

“Zo ben ik inderdaad in West-Vlaanderen terechtgekomen en ik ben er ook gebleven. Dat klikte wel. Om te beginnen vond en vind ik het een heel mooie provincie, met toch nog stukken ongerept platteland en mooie dorpen.

In die aanvangsfase werden we wel heel argwanend bekeken: ik was jong én vrouw, dat was allemaal niet zo vanzelfsprekend. Je komt daar eventjes aan die brave West-Vlaamse burgervaders zeggen hoe het in hun gemeente eigenlijk moet (lacht). Natuurlijk pikten die dat niet, dat leverde gegarandeerd conflicten op. Soms heel agressief. En niet alleen op het platteland, hoor, ook in de steden. Die burgemeesters voelden zich dikwijls nog God de Vader, zij waren vaak ook nog parlementariër en ze lieten zich natuurlijk niet de les spellen. Wij waren in die tijd wel prettig naïef, hoor.”

Pijnlijke dossiers...

Welke bevoegdheden had uw dienst in die periode?

Miek Goossens: “Er was toch al een zeker wettelijk kader. In 1976 is het decreet op de monumenten, stads- en dorpsgezichten gestemd. Van toen af was het niet alleen mogelijk een individueel monument te beschermen, maar ook aaneengesloten gehelen. Daar kwam financieel toch wel een en ander bij kijken en dat bezorgde ons toch een zekere stok achter de deur, vooral bij dreigende slopingen.

⁽¹⁾ Auteur Eric Van Hove is master in de sociologie en was twintig jaar lang vanuit Brugge actief als journalist voor onder meer Het Nieuwsblad en De Standaard. Toen Brugge in 2002 Europese Culturele Hoofdstad werd maakte hij de overstap naar het Brugs stadsbestuur, waar hij eerst kabinetschef van de burgemeester was en nadien meer dan tien jaar coördinator van het Stedenfonds. Sinds 1 januari 2017 is Eric Van Hove met pensioen en versterkt hij de redactie van West-Vlaanderen Werkt.

Een pijnlijk dossier uit de jaren '80 dat ik me nog goed herinner situeerde zich in de kustgemeente **Nieuwpoort**, waar twee monumenten bedreigd werden: de **White Residence** en **Le Petit Casino**. Het eerste is een monumentaal en nu beschermd hotel uit 1924, een prachtig art-decogebouw, een begrip in Nieuwpoort en tegelijk ook één van de meest opmerkelijke gebouwen aan de zeedijk. **Le petit Casino** was een imposant hoekgebouw in fantasievolle art-decostijl. White Residence heb ik nog kunnen redden, het tweede is uiteindelijk gesloopt.

De kust was en blijft een uitermate moeilijke zaak voor de monumentenzorg, net omdat er zoveel geld mee gemoeid is. Projectontwikkelaars en eigenaars hebben er meestal wel een lange arm: grote financiële belangen, grote druk, onvermijdelijk is dat."

Publieke aversie

Is in het algemeen het draagvlak voor de monumentenzorg na al die jaren verhoogd?

Miek Goossens: "Nee, absoluut niét, dat is mijn heilige overtuiging. Ik zag het in stijgende lijn gaan van 1975 tot rond 2000, toen we met minister **Johan Sauwens** onze beste minister ooit kregen. Maar nadien heb ik het toch zien evolueren, en eerlijk gezegd: in dalende lijn. Ik zie daar verschillende redenen voor. Om te beginnen is er bij de bevolking nu een grote argwaan tegen alles wat instellingen is. Mensen zijn tegen de politiek, tegen de politici, tegen de administratie: 't zijn allemaal luieriken of integendeel moeiallen, ze zijn overbetuttelend, waar moeien ze zich mee?"

Ten tweede, en dat is ook een algemeen fenomeen dat verder reikt dan de monumentenzorg alleen: de bevolking is steeds mondiger geworden. De mensen weten nu heel goed wat hun rechten zijn en die bemoeienissen van de overheid laten ze niet zo gemakkelijk meer over hun kant gaan. Ze nemen een advocaat onder de arm, beginnen te

White Residence in Nieuwpoort: Het team van Monumenten en Landschappen in West-Vlaanderen kon in de jaren '80 van de vorige eeuw, het art-decogebouw op de zeedijk van Nieuwpoort redden van de sloop. (foto stadsbestuur Nieuwpoort)

procederen enz. En ten derde: je mag een en ander ook niet los zien van een meer globale evolutie in de maatschappij: we keren ons af van het verleden. Kijk maar naar het verdwijnen van antiek en brocante: antieke kasten kun je aan de straatstenen niet meer kwijt. En anderzijds moet je maar eens gaan kijken wat de hedendaagse architectuur en wooninrichting als toon meegeven: dat is allemaal strakke eenvoud, weinig kleur, lege interieurs. Minimalisme. Less is more. Al die rommel moet weg. De architectuur heeft geen ornamenten meer, dat zijn grote

kubussen, grote vlakken, eenvoudige doorbrekingen. Een monument heeft wezenlijk andere kenmerken, maar monumentenzorg is blijkbaar niet meer sexy. Daar komt het op neer."

Toch trekt de Open Monumentendag ieder jaar weer een pak volk?

"Ja, jaarlijks 400.000 à 500.000 bezoekers. Maar wat is dat? Huizen kijken, dat is totaal vrijblijvend, een stuk voyeurisme, dat veronderstelt toch weinig engagement. Ik zie ook niet veel actiegroepen meer die nog opkomen voor monumentenzorg. In 1975 kon je

daar bij wijze van spreken de straten mee plaveien, dat waren trouwens ook onze belangrijkste steunpilaren en partners. Er werd op straat gekomen als er een monument zou afgebroken worden. Nu ligt niemand daar nog wakker van, hoor. Absoluut niemand. Of laat ik het zo zeggen: de band van ons werk met de publieke opinie is doorbroken.”

Hoe kan het draagvlak voor monumentenzorg weer toenemen?

“Het is en blijft een sector die veel mensen tewerkstelt, een niet onbelangrijke economische factor, met miljoeneninvesteringen en werkplaatsen die moeilijk kunnen gedelokaliseerd worden. Om ons draagvlak te vergroten, moeten we vooreerst de hand in eigen boezem durven te steken. Ik denk dat de Vlaamse administratie de fout begaat van niet voldoende te werken aan een **middenveld**. Als je dat bijvoorbeeld eens vergelijkt met wat een Natuurpunt betekent voor Natuur en Bos: die kunnen nog druk uitoefenen op de politici, om eenzelfde doel te bereiken. De sector Onroerend Erfgoed heeft dat niet. Dat zou nochtans een belangrijke machtsfactor kunnen zijn.”

Is Monumentenzorg zélf ook te betuttelend geweest?

“Toen wij begonnen, hadden wij niks. Improvisatie, veel enthousiasme, veel creativiteit. We verwezen toen graag naar het **Charter van Venetië**, dat was zowat onze bijbel. Daarin werd heel veel nadruk gelegd op eigentijdse inbreng. Aan de monumenten zélf - die moesten kunnen blijven evolueren - en ook aan de context: als daar iets nieuws moest komen, dan moest het ook een uitdrukking zijn van nu. Dat was toen ons credo, en dat schiep ruimte. Maar gaandeweg is de sector gaan professionaliseren, dat was een goeie zaak, want het was nodig. Daaruit vloeide een toename voort van historische studies en voorstudies, maar het vervolg was dat die wetenschappelijke gegevens zijn gaan domineren op wat nog moest volgen. Die professionalisering

en verwetenschappelijking van de sector hebben geleid tot een afname van de **creativiteit**. Men is dan in veel gevallen ongenueanceerd en doctrinair een historiserende aanpak gaan opdringen en opleggen. En tegelijk met dat proces van verwetenschappelijking kregen we een proces van democratisering van het begrip ‘monument’. Dat werd alsmat uitbreid, ook zeer eenvoudige dingen kregen nu dat epitheton. Maar tegelijk werd de restauratiemethode niet meer genuanceerd toegepast, en dat is misschien wel onze grootste fout geweest: we zijn te eenzijdig blijven steken in een **historiserende benadering**. En dat is wat veel burgers niet meer pikken, die hebben een andere opvatting over wat een gebouw mag en kan worden. Maar die stap naar dat verder evolueren, die zet men in de monumentenzorg niet meer: op basis van het verrichte vooronderzoek, geeft men soms te stringente richtlijnen, men restaureert in 90% van de gevallen naar de oorspronkelijke toestand, terwijl dat niet altijd nodig of zelfs maar aangewezen is.

Ik herhaal: die professionalisering was nodig, maar dat heeft die andere beweging doorkruist, de beweging van de democratisering van het begrip ‘monument’. Als je het begrippensenaal uitbreidt, moet je normaal ook diversifiëren in je aanpak en dat is hier niét gebeurd. Of niet genoeg. En daar dragen we nu de gevolgen van.”

Aanpak soms te rigide Wat zijn de gevolgen van een soms te rigide opstelling?

“Een historiserende en rigide aanpak kost ook heel veel geld. Ik geef een voorbeeld: een kerkinterieur was polychroom (veelkleurig) van concept, maar is ooit overschilderd. Waarom moet dat nu per se weer polychroom worden, terwijl misschien een simpele opfrisbeurt zou volstaan? Maar de historische studie wijst uit dat dit ooit polychroom was en als Onroerend Erfgoed daar dus geld aan besteedt, zal dit in bijna 100% van de gevallen zijn om die historische toestand

weer te herstellen. Dat is verdedigbaar, dat is dus zeker geen verkéerd standpunt, maar het is soms te belastend en te eenzijdig.”

Speelde de economische crisis in de periode 2009-2014 een rol in de besparingen op Monumentenzorg?

“Ik weet niet of de economische crisis zo doorslaggevend is geweest. Neem nu het budget voor monumentenzorg: we zaten al jaren op drie miljard Belgische franken, nu is dat 75 miljoen euro, dus dat blijft grosso modo een bedrag van dezelfde orde. Als we iets willen doen aan het financieel probleem, dan zullen we dringend op zoek moeten naar alternatieve financieringsbronnen. Want dat systeem van subsidies geven, heeft ook iets perverterend: je dient je dossier in en je moet dan maar wachten tot de subsidies komen, terwijl je ondertussen toch ook wel aan preventiewerk zou kunnen doen. Het huidige subsidiesysteem is geen systeem dat aanzet tot zelfredzaamheid. De verantwoordelijkheid wordt nu ook te eenzijdig op de overheid gelegd, als burgers ontlopen we zélf vaak onze verantwoordelijkheid. Je kunt bijvoorbeeld op aangeven van Monumentenwacht al heel veel doen. Ook de kerkfabrieken moeten dringend zelfredzaam worden, of toch voor een veel groter deel dan nu het geval is. Ja, de herbestemming van ons religieus erfgoed wordt in de komende jaren een cruciaal probleem.”

Hoe kijkt u aan tegen het nieuwe erfgoeddecreet van 2015?

“Dat geeft alvast een paar goeie aanzetten. Wat ik bijvoorbeeld héél goed vind is dat men meer verantwoordelijkheden bij de plaatselijke besturen wil leggen. Want ook die gecentraliseerde aanpak is niet meer van deze tijd. Vlaanderen is weliswaar maar een schort groot, maar die Vlaamse administratie is te log, je krijgt dat niet goed, je móet delegeren. Overigens, de gemeente is in het huidige bestel de vergunningverlener. Zij hebben de verantwoordelijkheid over

Gemeentehuis Lo-Reninge: Volgens Miek Goossens is de restauratie van dit gemeentehuis een geslaagd voorbeeld van een voorbeeldige restauratie in combinatie met hedendaagse architectuur. (foto gemeentebestuur Lo-Reninge)

de bouw- en de sloopvergunningen. En dat moet nu ook doorgetrokken worden naar het erfgoed.”

Zijn er nu al teveel monumenten erkend of beschermd?

“Nee, dat denk ik niét. Vergelijk het maar eens met Nederland, daar zijn ze al aan **50.000 Rijksmonumenten**, wij in Vlaanderen amper aan **11.200**. Ik herinner mij het streefdoel onder Edgard Goedleven: naar 20.000. We zitten daar veraf, hé. Dat zal nu wel om en bij de 12.000 blijven. Nogmaals, het maatschappelijk belang van erfgoed en monumentenzorg is heel groot, dat stel ik hier zeker niet in vraag. Erfgoed is het geheugen van een maatschappij, vergelijk het met een mens die geen geheugen meer heeft, die is of wordt ziek. Daar moeten we nog meer van overtuigd raken, dat samen ook uitdragen.”

Over welk aspect van uw werk in West-Vlaanderen bent u het meest fier?

“Oei, het is alsof ik voor één van mijn kinderen zou moeten kiezen. Als ik voor een foto toch iets moet kiezen, dan

ga ik voor de **Westhoek**. De dorpen daar met hun vernaculaire architectuur liggen mij nauw aan het hart. Dorpen als **Lampernisse, Beauvoorde, Izenberge**: prachtig, toch? Zo’n dorp als **Watou**, schitterend: een heel merkwaardige structuur en dan al die individuele elementen die uitblinken door hun eenvoud, maar toch een heel grote samenhang hebben. Waar nu wél een bedreiging op rust, door verkavelingen en uitbreidingen allerhande. Of door de tendens om alles in de hoogte te gaan bouwen. De dorpskern van **Ruiselede** was op een bepaald ogenblik bedreigd door een groot appartementsgebouw, gelukkig is dat daar nu beschermd. Want anders worden er één-twee-drie van die simpele stulpjes gekocht en in een mum van tijd krijg je op diezelfde plek schreeuwelijke appartementen. Eenheidsarchitectuur en enorme wachtgevels zijn moordend voor de eigenheid van de dorpen in kwestie.”

Plaats voor moderne architectuur

“Ik zie geen enkele tegenspraak tussen hedendaagse architectuur en merkwaardige gebouwen uit het

verleden, het gaat altijd over kwaliteit. Je bewaart iets omwille van zijn kwaliteiten en je hoopt er iets naast te zetten dat opnieuw kwaliteiten heeft. Op dat vlak zijn er beslist wel goeie dingen gebeurd in West-Vlaanderen, ook mede onder impuls van de Provincie, die elk jaar met een publicatie over **architectuur in West-Vlaanderen** de goeie richting aangaf. Wat er bijvoorbeeld in **Lo-Reninge** gebeurd is met het gemeentehuis, dat is echt wel het vermelden waard: een voorbeeldige restauratie in combinatie met resoluut hedendaagse architectuur. Dat is een prachtig voorbeeld van samengaan van oud en nieuw. Het gaat tenslotte over kwaliteit. En kwaliteit willen brengen, dat is een instelling, een attitude.”

Met dank aan Reinoud Van Acker voor zijn assistentie bij dit interview

Het volledige interview met Miek Goossens leest u op onze tabletditie en op www.westvlaanderenwerkt.be

Aantal beschermde monumenten fors in opmars

Jan Bart Van In, hoofdredacteur

Medio 2017 herbergde West-Vlaanderen in totaal 2.708 beschermde monumenten. Daarmee is het na koploper Oost-Vlaanderen (2.846) de grootste pleisterplaats van onroerend erfgoed in Vlaanderen. Sinds de eeuwwisseling kent de kustprovincie een spectaculaire toename aan geklasseerde panden. Zij realiseerde hiermee een opmerkelijk inhaalmaneuver ten opzichte van Antwerpen en Oost-Vlaanderen. Brugge is vanzelfsprekend de grootste monumentenstad in de Noordzeeprovincie.

In dit themakatern hebben we aandacht voor de sector van het onroerend erfgoed in onze provincie. We spitsen daarbij toe op de categorie beschermde 'monumenten' en dus niet op beschermde stads- of dorpsgezichten, cultuurhistorische landschappen of archeologische sites.

Erfgoed is een regionale materie. Ze wordt in Vlaanderen gereguleerd door de Vlaamse overheid, die ook als subsidiërende instantie optreedt. Het **Agentschap Onroerend Erfgoed** bereidt het onroerend erfgoedbeleid in Vlaanderen voor en voert het uit. Deze overheidsdienst, die in iedere provincie momenteel nog zijn antennes heeft, inventariseert en beschermt de gebouwen, landschappen en archeologische sites.

Een belangrijk instrument in het onroerend-erfgoedbeleid is de bescherming van monumenten. Een hele procedure in diverse fasen mondt hierbij uit in een beschermingsbesluit door de bevoegde minister.

In **tabel 1** bundelen we de cijfers over het aantal beschermde monumenten in Vlaanderen en in de respectievelijke provincies, voor de periode 2000 tot en met 1 juni 2017. Daarin zien we het aantal geklasseerde onroerende goederen in heel Vlaanderen gestaag toenemen: van 6.796 in 2000 naar meer dan **11.000** medio 2017, dat is een **groei van 65%**. Heel opmerkelijk is de positie van de **provincie West-Vlaanderen** in deze toename. Eind 2000 was de kustprovincie nog de nummer 3 in het aantal beschermde monumenten

(1.031), met een grote achterstand op Oost-Vlaanderen en Antwerpen. Zestien jaar later is dit aantal gestegen tot **2.708 beschermde gebouwen**, een recordaanwas van **162%**. Dit steekt fel af tegen het Vlaams groeigemiddelde van 65%. De kustprovincie fietste hiermee in 2014 Antwerpen voorbij en nadert nu Oost-Vlaanderen. Die blijft met **2.846** geklasseerde monumenten vooralsnog de grootste onroerende 'schatkamer'.

De stevige groei van het aantal monumenten in (West-)Vlaanderen sinds de eeuwwisseling, is te verklaren door een samenspel van factoren. Zo is er de opgedreven inventarisatie van het onroerende erfgoed, de inhaalbeweging voor sommige ontbrekende beschermingen, het beleid van enkele opeenvolgende ministers en zeker ook de toenemende bewustwording rond deze thema's bij de lokale besturen, verenigingen en particulieren onder meer door de jaarlijkse Open Monumentendag. Specifiek voor West-Vlaanderen speelt ook mee dat er een verhoogde aandacht is voor het beschermen van oorlogsmo- numenten uit WO-I.

De West-Vlaamse kampioenen

In **tabel 2** bekijken we de situatie in West-Vlaanderen op het niveau van de steden en gemeenten. We selecteerden de 10 gemeenten met het grootste aantal beschermde monumenten. De 10 grootste West-Vlaamse hoeders van onroerend erfgoed waren medio 2017 samen goed voor **58%** van het totale

Tabel 1. Aantal beschermde monumenten in West-Vlaanderen/Vlaanderen, evolutie 2000-2017
Situatie op het einde van ieder jaar, met uitzondering van 2017. (Bron: Vlaams Agentschap Onroerend Erfgoed)

	West- Vlaanderen	Oost- Vlaanderen	Antwerpen	Limburg	Vlaams- Brabant	Totaal Vlaanderen
31/12/00	1.031	1.798	2.174	868	926	6.796
31/12/08	2.191	2.475	2.552	1.410	1.174	9.801
31/12/09	2.371	2.518	2.567	1.470	1.207	10.131
31/12/10	2.464	2.573	2.586	1.495	1.252	10.367
31/12/11	2.491	2.634	2.601	1.506	1.268	10.497
31/12/12	2.588	2.679	2.621	1.513	1.270	10.667
31/12/13	2.624	2.722	2.634	1.514	1.325	10.815
31/12/14	2.660	2.761	2.642	1.560	1.392	11.010
31/12/15	2.691	2.838	2.657	1.566	1.399	11.146
21/12/16	2.701	2.841	2.667	1.567	1.403	11.174
1/06/17	2.708	2.846	2.668	1.568	1.407	11.192

Noot: sommige monumenten kunnen in twee provincies liggen. Ze worden dan voor elke provincie meegeteld. Daarom wijkt de som van de provincies licht af van het Vlaamse totaalcijfer. In het Vlaamse totaalcijfer wordt elk monument slechts één keer geteld.

Tabel 2. Top-10 van de West-Vlaamse gemeenten met het hoogste aantal beschermde monumenten

Fusiegemeente	Aantal monumenten		aangroei 2000/2007	evolutie in %
	31/12/00	31/05/17		
Brugge	301	597	296	98
Kortrijk	69	249	180	361
Oostende	57	176	119	309
Ieper	43	147	104	342
Veurne	64	138	74	116
Poperinge	60	93	33	55
Blankenberge	10	88	78	880
Knokke-Heist	13	80	67	615
Diksmuide	17	75	58	441
Heuvelland	3	71	68	2367
Totalen	637	1.714	1.077	269 %

aantal beschermde monumenten in de provincie.

Het historische **Brugge** staat uiteraard met grote voorsprong op de eerste plaats. Het zag het aantal beschermde monumenten zelfs nog bijna verdubbelen van 301 in 2000, naar 597 in 2017.

Kortrijk, de nummer 2 in het klassement, zag in dezelfde tijdspanne het aantal beschermde panden bijna verviervoudigen: van 69 naar 249. Maar de procentueel grootste klimmer is **Heuvelland** (nummer 10), dat acht rurale dorpen in de Westhoek groepeerde en zijn grondgebied opwaardeerde met een toename van 3 naar 71 monumenten. Dit is een aangroei met een factor 23 in de jongste 16 jaar, deels te verklaren door de toegenomen aandacht voor de bescherming van monumenten uit Wereldoorlog I.

Eenzelfde evolutie doet zich voor in de gemeente **Diksmuide** (nr. 9).

Lendeledede, gelegen tussen Kuurne en Izegem, is de enige gemeente in de kustprovincie (en zelfs in Vlaanderen) die op haar grondgebied geen enkel beschermd monument telt.

Wie zal dat betalen?

De eigenaar van een beschermd bouwwerk kan bij de Vlaamse overheid een erfgoedpremie aanvragen voor maatregelen, werken en diensten die noodzakelijk zijn voor het behoud of de herwaardering van het geklasseerde monument. Tot einde 2014 was er een koppelsubsidie, waarbij de inbreng van de Vlaamse overheid werd verhoogd met een toelage van de provincies en de gemeenten. Als gevolg van het decreet Onroerend Erfgoed van 12 juli 2013, ging vanaf 1 januari 2015 een nieuwe subsidieregeling van start. Hierbij treedt de Vlaamse overheid voortaan solo op. Het gaat over een basispremie van 40% van de kosten, die in sommige specifieke gevallen nog wordt opgetrokken. Dat is onder meer het geval met de supplementaire erfgoedpremie 'bijzondere procedure'. Die wordt toegekend voor sommige meer ingrijpende restauratieprojecten. In die gevallen wordt de tussenkomst opgetrokken van 40% tot 60 of zelfs 80% van de effectieve kosten.

Tabel 3 biedt een overzicht van de **restauratiepremies** die de Vlaamse overheid in de **periode 2009 tot eind**

2016 toekende via het Agentschap Onroerend Erfgoed (maar daarom nog niet in datzelfde jaar uitbetaalde). Voor heel Vlaanderen klom dat bedrag in die periode met **36%**, van ruim 52 miljoen naar 70,9 miljoen in 2016. Het jaar 2014 toont een piek, met een bedrag van 81 miljoen euro. In West-Vlaanderen bereikte het premievolume in dat jaar, met bijna 21 miljoen euro, eveneens een absoluut hoogtepunt. Ook in 2016 lag het totaalbedrag aan toegekende subsidies in heel Vlaanderen hoog (71 miljoen). De verhoging van de toegekende erfgoedpremies in Vlaanderen op jaarbasis, belet niet dat de wachtlijst voor de uitkering van deze subsidies in dezelfde periode nog sterker opliep.

In de hele periode 2009-2016 investeerde de Vlaamse overheid samengeteld **474 miljoen** euro in de restauratie van onroerend erfgoed. Het leeuwendeel daarvan ging naar de provincie **Antwerpen (133 miljoen)**, gevolgd door **Limburg (bijna 94 miljoen)**. **West-Vlaanderen** komt op de derde plaats, met voor **89,7 miljoen euro** toegekende erfgoedpremies. Het grootste deel van deze subsidiekoek (37,2 miljoen) ging naar de West-Vlaamse monumenten in handen van **openbare besturen**, zoals het provinciebestuur, de gemeenten en de OCMW's. Opmerkelijk is dat **Oost-Vlaanderen**, koploper in het aantal beschermde monumenten, maar 74,3 miljoen subsidies binnenreef.

www.onroenderfgoed.be

Tabel 3. Restauratiepremies + erfgoedpremies bijzondere procedure¹⁾ - 2009-2016 (Bron: Vlaams Agentschap Onroerend Erfgoed)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Totalen
Privaat	3.866.866	946.853	1.143.812	2.023.740	3.435.459	6.999.344	3.246.379	715.562	22.378.015
Openbaar	1.313.819	4.536.166	5.865.955	3.202.721	5.817.470	8.828.300	3.072.142	4.605.622	37.242.196
Eredienst	4.482.150	4.698.819	4.099.488	4.033.495	2.765.322	5.096.367	2.539.673	2.355.542	30.070.855
Totaal West-Vlaanderen	9.662.835	10.181.838	11.109.254	9.259.956	12.018.251	20.924.011	8.858.194	7.676.726	89.691.066
Oost-Vlaanderen	10.865.502	5.603.341	5.301.882	13.124.753	10.385.280	12.558.358	6.646.134	9.861.868	74.347.117
Antwerpen	8.665.029	7.239.065	12.234.937	12.266.005	19.686.787	25.049.944	18.288.708	29.768.365	133.198.841
Vlaams-Brabant	11.279.756	11.842.248	11.277.099	9.722.455	7.078.034	11.944.906	8.910.545	10.779.042	82.834.084
Limburg	11.636.854	12.261.125	7.536.444	15.849.818	10.551.301	10.524.943	12.722.494	12.856.075	93.939.053
Vlaanderen	52.109.975	47.127.617	47.459.616	60.222.987	59.719.653	81.002.163	55.426.074	70.942.075	474.010.160

¹⁾ De erfgoedpremies Bijzondere Procedure gingen in voege in 2015.

WachtlIJst met aanvragen restauratiepremies loopt hoog op

Er staan nog 600 wachtenden voor u...

Eric Van Hove, publicatiemedewerker

Een nijpend probleem in de monumentenzorg is de ellenlange wachtlIJst om premies te bekomen bij de Vlaamse Overheid. Begin 2017 stonden op die wachtlIJst ruim 600 dossiers, voor een totaal geraamd bedrag van 384 miljoen euro aan premies. Opmerkelijk: de situatie is in West-Vlaanderen een stuk beter dan in de overige Vlaamse provincies.

Met de wachtlIJst voor de Vlaamse restauratiesubsidies gaat het van kwaad naar erger. Dit bleek uit het overzicht van Vlaams minister-president **Geert Bourgeois** in antwoord op een vraag van Vlaams parlementslid **Sabine de Béthune** uit Kortrijk.

Begin 2011 stonden in Vlaanderen welgeteld 191 dossiers op de wachtlIJst, voor in totaal 74 miljoen euro aan geraamde premies. Begin 2012 kwam men al uit op 224 dossiers, voor 84 miljoen euro. Begin 2013 liep dat verder op tot 295 dossiers en overschreed men voor het eerst de kaap van de 100 miljoen, met 104 miljoen euro aan geraamde premies. Het jaar erop, begin 2014, zaten we al aan 336 dossiers, voor in totaal 189 miljoen euro. Vanaf 2015 was het hek helemaal van de dam: op één jaar tijd steeg het aantal dossiers op de wachtlIJst naar 504, voor dan al meer dan 302 miljoen euro! Begin 2016 piekte het aantal wachtenden tot 545, samen goed voor 342 miljoen euro aan premieaanvragen (zie tabel 1).

Veel particulieren en gemeentebesturen hebben in 2015 niet gewacht op het nieuw Vlaams decreet en premiestelsel inzake onroerend erfgoed. Ze hebben hun aanvraag nog vlug vlug onder het oude regime ingediend. De nieuwe regels brengen in veel gevallen immers nieuwe verplichtingen met zich mee, zoals het opstellen van een beheersplan voor de lange termijn voor elk monument. En ook al wijzigt de premierregelgeving zélf niet drastisch, de 10% tussenkomst in de algemene kosten valt wel weg. Bovendien is het premiepercentage voor gebouwen voor de eredienst voortaan begrensd op 80%, en dat van de onderwijsgebouwen op 60%. Die begrenzing mag dan op zich best te verantwoorden zijn, uiteraard blijft ze niet zonder gevolgen op het terrein.

WachtlIJst per provincie

In **tabel 1** tonen we de situatie van de wachtlIJst op 1 februari 2016. De provincie Oost-Vlaanderen bijt daarin de spits af met 146 dossiers, samen goed voor 93 miljoen euro. **Antwerpen**

volgt met 125 aanvragen voor een totaalbedrag van 88 miljoen euro.

West-Vlaanderen is qua aantal dossiers een middenmoter, maar heeft met een kleine 47 miljoen euro veruit het laagste tegoed versus de Vlaamse overheid.

De situatie verschilt ook sterk volgens de identiteit (categorie) van de aanvrager. Zo wachten 109 **particuliere bouwheren** nog op een bedrag van 44 miljoen euro, terwijl de **openbare besturen** met 153 aanvragen hun zinnen zetten op een bedrag van 112 miljoen. Dat is bijna drie keer meer dan het totaalbedrag voor de particuliere aanvragen.

De dossiers vanwege de **erediensten** (overwegend kerkfabrieken) vormen echter de hoofdbrok van de premieaanvragen. Ze bereiken zelfs een recordhoogte, met 283 projecten voor een totaal van 186 miljoen. Opvallend: **West-Vlaanderen** gaat compleet tegen deze Vlaamse trend in. Met slechts 33 aanvragen (19 miljoen euro) dienden de West-Vlaamse erediensten nog minder

Tabel 1. Aanvragen premies monumentenzorg in behandeling bij de Vlaamse overheid

Bron: Vlaams Agentschap Onroerend Erfgoed - situatie februari 2016
Bedragen in miljoen euro

	Oost-Vlaanderen		West-Vlaanderen		Antwerpen		Vlaams-Brabant		Limburg		Vlaanderen	
	dossiers	bedrag	dossiers	bedrag	dossiers	bedrag	dossiers	bedrag	dossiers	bedrag	dossiers	bedrag
Particulieren	36	15,70	29	7,37	9	3,54	25	11,10	10	6,46	109	44,17
Openbare besturen	33	24,10	35	20,51	53	42,87	19	16,13	13	8,43	153	112,04
Erediensten	77	53,53	33	19,06	63	41,70	55	32,64	55	38,95	283	185,88
totalen	146	93,33	97	46,94	125	88,11	99	59,87	78	53,84	545	342,09

dan de helft van de dossiers in van de erediensten uit Oost-Vlaanderen (77 dossiers).

Beeldbepalend

Na de cijfers, de inhoud. Over welke projecten gaat het hier? Overloop je de details van de wachtlijst van februari 2016, dan merk je al gauw dat het hier om restauratiedossiers gaat van gebouwen die zonder meer voor hun directe omgeving en zelfs voor hun dorp of stad, of voor de provincie, beeldbepalend zijn.

In de tableditie van dit themanummer vermelden we voor de drie categorieën van bouwheren een aantal markante restauraties uit West-Vlaanderen die in de wachtlijst staan.

Vlaams minister-president **Geert Bourgeois** onderstreept: wachtlijsten zijn er zo goed als altijd geweest. Een parlementaire vraag uit 1975 illustreert de toenmalige achterstand bij de (kerk) restauratiedossiers: tegenover een toekenningsbudget van (omgerekend) circa 4,5 miljoen euro stond toen een achterstand van circa 19,5 miljoen euro. En ook beleidsdocumenten uit het midden van de jaren tachtig van de vorige eeuw spreken al van 'dramatische tekorten' en pleiten voor 'een verhoging van de kredieten'.

Niets nieuws onder de zon?

Toch wel. De laatste jaren is de wachtlijst wel degelijk zeer sterk aangegroeid, **begin 2017** stonden er ruim **600 dossiers** op. Het jaarlijks krediet voor alle erfgoedpremies (bij constant beleid) vanaf 2015 bedraagt (slechts) 69,6 miljoen euro, terwijl de 614 dossiers op de wachtlijst een noodzakelijk budget van **384 miljoen euro** vertegenwoordigen.

Geert Bourgeois wijst erop dat de restauratieachterstand eigenlijk maar 5% van het monumentenbestand uitmaakt. Maar anderzijds duurt het zo nog jaren vooraleer men deze achterstand inhaalt, wat vooral sneu is voor ons religieus

Foto: Monumentenwacht W-VI

erfgoed én voor de lokale besturen: 398 dossiers, of 67,8% van de wachtlijst zijn dossiers religieus erfgoed, 86 dossiers of 14,97% van de wachtlijst zijn dossiers van lokale besturen.

Nieuwe instrumenten: erfgoedkluis en erfgoedlening

"De actuele toestand is budgettair onhoudbaar, dit is ook het standpunt van de Inspectie van Financiën", gaf **Vlaams minister-president Geert Bourgeois** in februari 2016 al aan, toen hij bij de Vlaamse regering een nota indiende over het nieuwe premiestelsel inzake onroerend erfgoed. Hij kwam met een injectie van 32 miljoen euro, op drie manieren te besteden.

Om te beginnen: een verhoging van de enveloppe voor premies. Tot dusver was er jaarlijks om en bij de 70 miljoen euro beschikbaar voor premies, daar komt vanaf 2016 tien miljoen euro bij, een recurrent bedrag. Daarmee kunnen volgens Bourgeois elk jaar twintig projecten van de lijst weggewerkt worden. Maar aangezien er vandaag meer dan 600 dossiers op de wachtlijst staan, dreigt dit wel een érg lang inhaalmaneuver te worden. Daarom kwam er een tweede werkinstrument, de **Vlaamse**

Erfgoedkluis: een investeringsfonds binnen de schoot van de Participatiemaatschappij Vlaanderen (PMV). Dit fonds verstrekt risicokapitaal aan privé-investeers die gebouwen met grote erfgoedwaarde willen ontwikkelen. De Vlaamse Erfgoedkluis ging van start met 15 miljoen euro. In 2016 kwam daar nog eens 15 miljoen euro bij.

Een derde instrument in de strijd tegen de wachtlijsten is de **erfgoedlening**: leningen tegen lage (of zelfs géén) rente moeten particulieren stimuleren om in monumenten te investeren.

Toch blijven we anno 2017 geconfronteerd met deze realiteit: Vlaanderen telt **13.483 beschermde onroerende erfgoederen**. Wie dit erfgoed in ere wil houden, heeft nog een lange weg af te leggen. De sector, de lokale besturen en - last but not least - de betrokken particulieren, kijken hierbij nauwlettend toe. Want met het 'geheugen' van een stad of streek, gaat men niet licht om.

Met dank aan de Vlaamse parlementsleden Sabine de Béthune en Wilfried Vandaele.

Welke aannemers specialiseren zich in monumentenzorg?

De West-Vlaamse restauratiekampioenen

Eric Van Hove, publicatiemedewerker

Jan-Bart Van In, hoofdredacteur

Wie zijn de representatieve bouwbedrijven en de grote namen in West-Vlaanderen als het over renovatie en restauratie van monumenten gaat? Tien gespecialiseerde restauratiebedrijven (minimum klasse 4) stellen samen in totaal 532 ervaren mensen tewerk. Het aantal spelers met een zekere schaalgrootte maakt deze West-Vlaamse cluster vrij uniek binnen de Vlaamse bouwsector.

In de niche van renovatie en/of restauratie van historische gebouwen en monumenten bouwden een aantal West-Vlaamse gespecialiseerde bouwbedrijven een stevige reputatie en bijzondere marktpositie uit. We vinden ze terug onder de aannemerscategorie D24, een overheidserkenning voor aannemers actief in restauratie van monumenten. Daarnaast is er ook de categorie D23, die slaat op restauratiewerken door 'ambachtslieden'.

Niet elke aannemer die een D24-erkenning op zak heeft, richt zich uitsluitend of hoofdzakelijk op monumenten(zorg). In de meeste gevallen betreft het hier gewone (algemene) aannemers voor wie restauratie een bijkomende of zelfs occasionele activiteit is. Een voorbeeld daarvan is **bouwbedrijf Himpe** uit Loppem. Met 82 medewerkers (cijfer van 2015) behoort dit bedrijf tot de grotere aannemers in West-Vlaanderen.

Focussen we op de erkenningscategorie **D23 (ambachtslieden)**, dan blijkt uit de cijfers van de **Vlaamse Confederatie Bouw (VCB)** dat West-Vlaanderen 52 actoren telt. Dat is ongeveer 10% van de 507 actoren in heel België.

Gaan we nader in op de erkenningen **D24, de erkende aannemers voor**

monumenten, dan komen we in West-Vlaanderen uit op een totaal van **117** of 13% van de in totaal 919 in heel België. Dat West-Vlaamse aandeel binnen de totale Belgische sector is niet spectaculair, maar het plaatje ziet er heel anders uit als we inzoomen op de grote spelers die (bijna) exclusief actief zijn in restauratiewerkzaamheden.

Restauratiesector in groeitraject

Binnen het forum van de D24-erkenningen in West-Vlaanderen opereren er vanaf **klasse 4⁽¹⁾** (en hoger) 24 bedrijven, goed verspreid over de hele provincie. We hebben deze grootste D24-bedrijven getoetst aan 2 extra criteria: minstens **10 vaste werknemers** tellen in voltijdse equivalenten (bron: jaarverslagen) en minstens **50% van de omzet** halen uit restauratie/renovatie (bron: bevraging van de betrokken bedrijven).

Het resultaat zien we in **tabel 1**. Tien West-Vlaamse bouwbedrijven komen uit onze selectie naar voren. We vermelden hun tewerkstelling en hun omzet (of bruto marge) in het laatst gepubliceerde boekjaar (2016 of soms nog 2015) en we vergelijken die met de situatie in 2010.

De 10 West-Vlaamse restauratiekampioenen realiseerden in 2015/2016

samen ruim **100 miljoen euro omzet**, een stevige groei van **47%** in vergelijking met het boekjaar 2010, toen het negatieve effect van de bankencrisis nog voelbaar was. In dezelfde periode is de tewerkstelling bij deze restauratiespecialisten opgeklimmen van 510 naar 532 medewerkers, een surplus van 22. Anno 2017 zijn de meeste van deze bedrijven weer op zoek naar extra arbeidskrachten.

De onbetwiste nummer één - niet enkel in West-Vlaanderen maar in heel België - is **Monument Vandekerckhove** uit Ingelmunster. Het moederbedrijf uit Ingelmunster is werkgever voor 219 mensen, maar de hele Monument Group, die in ons land 5 locaties telt en een filiaal heeft in Frankrijk, is goed voor 580 medewerkers. Zie het interview op pagina 34. Einde 2010 sloot Monument Group haar schrijnwerkerij in Ingelmunster en bracht ze deze activiteit over naar het dochterbedrijf Monument Hainaut in de buurt van Doornik. Dat verklaart de terugval van het aantal medewerkers bij Monument VDK tussen 2010 en 2016.

Artes Woudenberg nv uit Brugge is de grootste groeier in deze nichesector. Het bedrijf maakt sinds 2011 deel uit van de zeer offensieve Artes Group, onder leiding van CEO Bruggeling **Robert**

⁽¹⁾ De federale overheid geeft aan bouwbedrijven een erkenning, verbonden aan de aard van de werken (=categorie) en aan de omvang (in euro) van de werken (=klasse). Voor meer uitleg zie http://economie.fgov.be/nl/binaries/IndelingEA_tcm325-62604.pdf

Tabel 1. Grootste West-Vlaamse aannemers met D24-erkenning voor de restauratie van monumenten

	Bedrijf	Gemeente	Klasse	% restauratie-activiteit	TEW 2016	TEW 2010	Omzet of BM 2016	Omzet of BM 2010	Opmerking
1	Monument Vandekerckhove	8770 Ingelmunster	8	60	219	248	63.276.000	43.398.398	
2	Artes Woudenberg	8000 Brugge	7	100	86	54	11.071.000	5.766.395	
3	Calleeuw-Blieck	8000 Brugge	5	?	53	30	7.179.579	3.549.949	
4	Aquastra gevelreiniging	8930 Menen	6	100	42	39	6.937.366	5.046.000	
5	Vandendorpe Arthur	8210 Zedelgem	6	60	41	43	5.732.000	3.842.109	
6	Goetinck Bouwonderneming	8000 Brugge	4	70	19	10	716.700	459.238	
7	Bouwonderneming Loccufier Rony	8211 Aartrijke	5	95	25	29	1.593.285	1.539.665	
8	Desodt Bouwonderneming	8900 Ieper	5	80	25	30	1.439.010	2.418.337	dakwerken
9	A2Z Renovatie	8210 Zedelgem	5	80	12	10	528.391	451.102	
10	Aannemingen Seynhaeve	8830 Hooglede	4	75	10	17	506.618	697.280	dakwerken
		Totalen			532	510	98.979.949	67.168.473	

Bron: Jaarrekeningen, de website en een bevraging bij de bedrijven. In de helft van de gevallen gaat het om cijfers over boekjaar 2016, anders over boekjaar 2015.

Criteria: Minstens klasse 4, minstens 10 werknemers in VTE en minstens 50% van de omzet uit restauratiewerken (zie kolom 4 = percentage).

Noot: Cijfers in het blauw hebben betrekking op de brutomarge in plaats van op de omzet.

Hornaert (zie het interview op pagina 38).

Arthur Vandendorpe nv uit Zedelgem (sinds 2000 kleindochter van de beursgenoteerde groep Ackermans & van

Haaren) is samen met Monument-VDK de oudste speler in de restauratiebranche en verwierf de reputatie van 'kweekschool' voor de sector (zie meer op pagina 36). Drie bedrijven uit onze top 10, met name **Calleeuw-Blieck** uit Brugge, **A2Z Renovatie** (Loppem) en **Bouwonderneming Ronny Loccufier** (Aartrijke), zijn opgericht door oud-medewerkers van Vandendorpe.

In West-Vlaanderen opereren 5 restauratiespecialisten die minstens 40 mensen tewerkstellen en minstens 50% van hun omzet halen uit opdrachten rond monumenten. Die situatie is vrij uniek voor Vlaanderen. In de andere provincies zijn er uiteraard ook grote aannemers die zich toelagen op restauratieactiviteiten zoals Verstraete & Vanhecke uit Wilrijk (100 medewerkers), Monument Goedleven (Brasschaat, 47 medewerkers), Building uit Ranst (50 medewerkers, groep Denys), PIT uit Kapellen (90, Groep Eiffage) en Van Loy uit Herselt (40). Maar alleen in de kustprovincie manifesteert zich een cluster van meerdere bedrijven die met een zekere schaalgrootte intensief focussen op de conservatie van historische gebouwen. Zij oogsten dan ook opdrachten in heel België en soms ook daarbuiten. Deze trekkers investeren ook intensief in interne opleiding.

Economische meerwaarde van de sector

Wat is nu eigenlijk de sociaaleconomische impact van het onroerend erfgoed (beleid) in Vlaanderen? **SUM Research en het Centrum voor Economische Studiën van de KU Leuven** brachten die kwestie in 2011 op vraag van de Vlaamse overheid in kaart. Zij kwamen toen tot nogal indrukwekkende cijfers. Zo zette Vlaanderen zélf voor het onroerend erfgoed zo'n 33 miljoen euro werkingsmiddelen in, een slordige 125 miljoen euro aan premies en een vijfhonderdtal medewerkers in de wirwar aan eigen Vlaamse instellingen. Dit zorgde voor een belangrijke jaarlijkse output van de uitvoerende sector, met een totale omzet van 339 miljoen euro, een gecumuleerde toegevoegde waarde van 296 miljoen euro en een gecumuleerde tewerkstelling van 3.863 mensen.

Onroerend erfgoed heeft evenwel ook nog een belangrijke indirecte output, onder meer via **toerisme en recreatie**. Calculeer je dit mee in, dan kom je volgens SUM en KU Leuven uit op een globale omzet van 898 miljoen euro, een gecumuleerde toegevoegde waarde van 606 miljoen euro en een gecumuleerde tewerkstelling van ruim 11.000 mensen.

Foto: Monumentenwacht W-VI

Confederatie Bouw maakt SWOT-analyse van de restauratiesector

Investeren in erfgoed heeft een belangrijk hefboomeffect

Eric Van Hove, publicatiemedewerker

De Brugse industriezone Pathoekeweg. Op nummer 34, voorheen ooit een verffabriek, huist de vzw Eucora, een Europees centrum voor opleidingen restauratie en kunstambachten. Midden een decor van lijstwerk en vakwerk wacht een trio mij op: **Gerrit De Goignies** is directeur Communicatie van de Vlaamse Confederatie Bouw, **Ulrike Masson** projectmedewerker van de vzw Erfgoedacademie en **Patrick Vanlerberghe** restauratieaannemer (A2Z renovatie bvba) en voorzitter van de vzw Eucora. Samen schetsen zij een SWOT-analyse (sterkte-zwakte) van de restauratiesector. Wat zijn de troeven en kansen in West-Vlaanderen voor deze sector en waar loert het gevaar om de hoek?

Gerrit De Goignies, Vlaamse

Confederatie Bouw: "We hebben in Vlaanderen - en zeker ook in West-Vlaanderen - zeer waardevol erfgoed, mét grote uitstraling. De kustprovincie herbergt gespecialiseerde ontwerpers en aannemers en heel wat knowhow. Alleen moeten we onze kansen ook kunnen grijpen: erfgoed heeft een belangrijk hefboomeffect, met extra jobs in toerisme, horeca en shopping. Maar we moeten met ons erfgoed ook de toekomst helpen voorbereiden: er zijn heel wat nieuwe geïnteresseerden in erfgoed, denk maar aan nieuwe kleine creatieve en ICT-gedreven bedrijfjes die héél goed gedijen in historische of industriële gebouwen en zich in zo'n milieu ook meer thuis voelen dan ergens op een nieuw ontsloten en verafgelegen industrieterrein.

Trouwens, als men de uitgangspunten van het **Beleidsplan Ruimte Vlaanderen** aandachtig doorneemt, dan is dit een trend waar we de komende jaren hoe dan ook zullen moeten op inspelen. Op veel vlakken, trouwens: waarom zouden erfgoedgebouwen niet gebruikt kunnen worden voor huisvesting van senioren, voor mensen met een beperking, voor toeristen en studenten? We moeten af van die verkokerde toestanden, en dus niét alleen oog hebben voor de budgetten die strikt

Foto: Nick Vanderheyden

Van links naar rechts: Ulrike Masson, Gerrit De Goignies en Patrick Vanlerberghe

aan onroerend erfgoed gelinkt worden. Waarom zou men ook niet met kredieten van welzijn en onderwijs kunnen investeren in waardevolle historische gebouwen, als men zo ook de eigen

doelstellingen van welzijn of onderwijs concreet kan maken? We moeten - ook op Vlaams vlak - komaf maken met onze tunnelvisie en dito verdeling van budgetten."

Wat zijn de leemten en bedreigingen van monumentenzorg en onroerend erfgoed?

De Goignies: "Om te beginnen heerst er momenteel grote onduidelijkheid over de **kwaliteitseisen** voor ontwerpers én aannemers. De Vlaamse overheid vertrouwt die federale erkenningen D23 en D24 voor restauratieaannemers blijkbaar maar half meer en denkt aan een eigen, Vlaams systeem. Maar zo blijven we momenteel wel in een soort vacuüm hangen. Nee, geef ons dan maar vlug duidelijkheid, want daar heeft de hele sector nood aan. Idem inzake energiezuinigheid: wat mag er nu wel of niet in historische gebouwen? Dat kan niet - bijna willekeurig - afhangen van deze of gene erfgoedconsulent, daar moeten duidelijke algemene spelregels over komen. Ook voor lokale overheden is dat belangrijk. Want zij moeten niet alleen met de restauratiekosten van historische gebouwen rekening houden, maar ook met de exploitatiekosten van die gebouwen, na restauratie."

Tijdsdruk bij de aannemers

Ulrike Masson, vzw Erfgoedacademie: "Een ander aandachtspunt is dat er momenteel een gebrek is aan opleidingsaanbod voor werkzoekenden én voor werknemers. Samen met hogeschool Vives en Ori, de Orde van raadgevende ingenieurs, hebben we dan ook drie jaar geleden de **vzw Erfgoedacademie** opgericht, met zetel in Oostende, bij Vives. (zie artikel pagina 39).

Toch mag men ook niet alles van het onderwijs verwachten, ook op de werkvloer zélf zijn er nog tal van mogelijkheden. Maar we merken dat de tijdsdruk bij heel wat aannemers het nochtans zeer noodzakelijke bijscholingsproces bemoeilijkt. Daar moet en kan zeker nog heel wat verbeteren. Het zal trouwens ook nodig zijn, want op het terrein zélf worden we alsmaar vaker geconfronteerd met buitenlandse concurrentie én met de vergrijzing van

de huidige bouwvakarbeiders. Maar goed, wij bekijken het toch vooral positief: de afgelopen drie jaar hebben we een groot netwerk uitgebouwd, met architecten, erfgoedconsulenten en aannemers. Misschien kunnen wij in de toekomst met de Erfgoedacademie nog meer een bemiddelende rol spelen, als een soort tussenorganisatie. Want nu merken we vaak dat nochtans geïnteresseerde eigenaars de weg niet vinden naar de juiste architecten en de echte vakmensen."

Budget Vlaamse overheid is ontoereikend

Patrick Vanlerberghe, A2Z renovatie en vzw Eucora: "Het belangrijkste mogen we natuurlijk niet vergeten. Momenteel is het budget van de Vlaamse overheid gewoon te beperkt in vergelijking met de vraag. Gevolg? Onzekerheid bij de eigenaar(s) en verloedering van heel wat monumenten. Ja, dat voelen we in de dagelijkse praktijk.

Met mijn eigen bedrijf A2Z renovatie, realiseren we 80% van de omzet uit restauratie-opdrachten aan geklasseerde gebouwen. Ja, ik ben een erfgoedfilosoof (lacht). Bij mij is en blijft het uitgangspunt: hoe was het vroeger en hoe kunnen wij dat op een verantwoorde manier herstellen, soms ook met heel hedendaagse elementen? Bij mij zit dat in 't bloed, ik kom uit een restauratiefamilie. Mijn moeder heette niet voor niks **Vandendorpe**, een telg van de bekende Brugse aannemersfamilie (zie ook pagina 36 nvdr). Mijn grootvader en overgrootvader waren aannemers en van kleinsaf aan waren we bij ons thuis met oud materiaal aan het spelen. 't Is dus met de paplepel meegegeven, ik kan het niet verlooehenen. Nee, ik ben en blijf rotsvast overtuigd van de toekomst van ons erfgoed."

In onze tableteditie en op www.westvlaanderenwerkt.be brengen we een compacte sterkte-zwakteanalyse (SWOT) van de restauratiesector in Vlaanderen.

Eucora vzw is uniek in Vlaanderen

Eucora vzw, het Europees centrum voor Opleiding en Vervolmaking in Kunstambachten en Historische Restauratie, is gevestigd in de Pathoekeweg 34 in Brugge. Deze organisatie is uniek in de provincie West-Vlaanderen en zelfs in Vlaanderen.

De vzw is opgericht in 2000 door de beroepsorganisatie Confederatie Bouw West-Vlaanderen, de private stichting Artur Vandendorpe vzw en een aantal sectorondernemers en particulieren.

Eucora neemt initiatieven om de opleiding en vervolmaking van kunstambachten en historische restauratie te bevorderen. De vzw organiseert en coördineert opleidingen met betrekking tot het historisch patrimonium. Doelgroepen zijn arbeiders, ploegleiders, project- en werfleiders, architecten, ambtenaren en leraars en leerlingen van technische en beroepsscholen.

De organisatie beschikte in 2016 over een werkingsbudget van 105.000 euro, met als belangrijkste inkomstenbronnen het Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, het Fonds voor Vakopleiding van de bouwsector en het Europees Interregproject Revivak. De deelnemers zelf betalen geen of slechts een beperkte bijdrage, om de drempel zo laag mogelijk te houden. Eucora is werkgever voor één voltijdse medewerker, coördinator Frieda Barremaecker, en doet verder beroep op een twintigtal ervaren freelance vakdocenten.

Het cursusaanbod is te vinden op www.eucora.be.
Voor meer info tel. 050 45 70 15 of mail eucora@cobonet.be.

West-Vlaamse architectendynastieën actief in restauratie

Eric Van Hove, publicatiemedewerker

Wie het over monumentenzorg in West-Vlaanderen heeft, kan niet om een aantal invloedrijke West-Vlaamse architectendynastieën heen. De namen Viérin, Vermeersch en Dugardyn klinken als een (antieke) klok. Deze toonaangevende architecten in onze provincie combineren al drie, soms vier generaties lang zorg voor bouwkundig erfgoed met aandacht voor regionale of resoluut eigentijdse kwaliteitsvolle architectuur.

In 1907 solliciteerde de toen 35-jarige **Jos Viérin** (1903-1979), een geboren Kortrijkzaan, met succes voor de functie van provinciaal bouwmeester-inspecteur. Jos Viérin was na zijn studies aan het Hoger Instituut Sint-Lucas gaan studeren aan de neogotische school van **baron Jean-Baptiste de Béthune**, met nadruk op restauratietechnieken. In opdracht van het provinciebestuur tekende hij vervolgens de plannen voor de neogotische uitbreiding van het Brugse

gerechtsgebouw en voor de verdere restauratie van de Sint-Salvatorskatedraal, en controleerde hij de bestekken en uitvoering van letterlijk honderden gemeentelijke bouwwerven in West-Vlaanderen.

In 1911 nam Jos Viérin ontslag bij het provinciebestuur om zich ten volle te kunnen toewijden op zijn privépraktijk. Tijdens de wederopbouw na de Eerste Wereldoorlog gaf hij mee vorm aan het unieke landschapsbeeld van de Westhoek, onder meer als ontwerper van verschillende dorpskernen en als leidend architect in Diksmuide en Nieuwpoort. Het Zoute nabij Knokke zou er zonder zijn typische villa's helemaal anders uitzien en ook op de Brugse binnenstad drukte hij als ontwerper en als schepen van openbare werken mee zijn stempel: het Groeningemuseum én het Bonifaciusbruggetje zijn bijvoorbeeld van zijn hand, net zoals hij tientallen historische gebouwen restaureerde over de hele provincie. Een aantal van zijn markante projecten zijn ondertussen al een tijd wettelijk als monument beschermd. Denken we maar aan het Zoutekerkje in Knokke, het stadhuis van Diksmuide of de Groeningepoort in Kortrijk, of ook nog aan het Lijsternest, de woning die hij in Ingooigem bouwde voor zijn vriend Stijn Streuvels. Na Jos Viérin (1872-1949) kwam **Luc Viérin**, die onder meer het Eeuwfeestpaleis in Oostende en de Koninklijke Villa in Knokke realiseerde, maar ook heel wat restauraties op zijn conto heeft. Zoals de Smedenpoort en

de Gentpoort in Brugge en het stadhuis in Kortrijk. Vandaag zijn de derde en vierde generatie van de familie samen actief: **Piet en Philippe Viérin** zijn, onder de bedrijfsnaam Vierin **Architecten**, met nog twee andere partners gehuisvest in de Lange Rei in het hart van Brugge. Piet Viérin restaureerde onder meer het stadhuis van Damme en de kasteelhoeve "Wyckhuuse" in Alveringem. Hij kreeg in vakkringen nogal wat tegenwind bij zijn historiserende nieuwbouw voor het woon- en winkelproject Zilverpand in Brugge: façade-architectuur met trapgeveltjes tegen betonnen structuren geplakt.

Zoon Philippe Viérin heeft met **noAarchitecten** een tweede poot in Brussel. Zijn associatie heeft naam gemaakt met een heel eigen benaderingswijze die vaak oud én nieuw op intrigerende manier met elkaar verbindt, zoals voor het stadhuis van Lo of de renovatie en uitbreiding van het pakhuis Texture in Kortrijk. Zijn ultieme droom? Een nieuw gebouw op de Burg in Brugge, in relatie met het oude stadhuis van 1376. Oud en nieuw, ja, waarom zou dat niet kunnen samengaan?

Vermeersch

Een tweede beroemde naam binnen de West-Vlaamse dynastieën is Vermeersch, eveneens uit Brugge. Grootvader **Maurice Vermeersch** (Brugge, 1901-1977) streefde in het interbellum eerder een eigentijdse vormgeving na, maar zette later - onder meer met de schoolgebouwen van de Jozefienen

in Brugge - (te) gemakkelijk de stap naar de neo-stijlen. Samen met zoon **Luc Vermeersch** (*1939) werd hij ook ingeschakeld voor het verplaatsen van de praalgraven van Maria van Bourgondië en Karel de Stoute in de Brugse Onze-Lieve-Vrouwkerk. Vandaag treedt de derde generatie Vermeersch naar voren, onder de vlag van **LMS Vermeersch**, met kantoor in de Brugse Beenhouwersstraat. Daar opereert, naast de 3 architect-vennoten Luc, Maité en Sébastien Vermeersch, nog een team van acht medewerkers. Het bureau heeft, naast tal van nieuwbouwprojecten, toch ook nog een pak restauratiedossiers op zijn palmares: van het Oud Hospitaal Ten Walle in Torhout en de Godelieveherberg in Gistel, tot het Chocolademuseum en het internaat van de hotelschool Spermalie in Brugge.

Dugardyn

Een derde 'architectenclan' met een solide staat van dienst in restauratie is die van de Dugardyns, al drie generaties lang gevestigd aan de Spinolarei in Brugge. Grootvader **Antoine Dugardyn** (Brugge, 1889-1962) was na de Eerste Wereldoorlog zeer bedrijvig bij de wederopbouw van de "Verwoeste Gewesten". Hij bepaalde ook in aanzienlijke mate het beeld van het Zoute in Knokke. In Brugge ontwierp hij de neoromaanse kerk van Christus Koning, maar voerde hij ook tal van kunstige herstellingen uit in diverse poortstraten. Zijn zoon **Luc Dugardyn** (*1929) is in Brugge bekend gebleven omwille van de realisatie van de vroegere jeugdbibliotheek in de Spanjaardstraat, inmiddels overgenomen door het provinciebestuur van West-Vlaanderen. Hij legde zich ook toe op industriebouw, onder meer voor het toenmalig Outboard Marine Belgium, maar maakte ook naam met een groot aantal restauraties, zoals de Jeruzalemkerk in Brugge en de Onze-Lieve-Vrouwkerk in Lissewege. **Antoine Dugardyn** (*1962) is de architect van de derde generatie van deze familie. Hij verbindt zijn naam onder

Een primeur: drie architecten uit een gerenomeerde familie werken voor het eerst samen rond de binnenrestauratie van de Sint-Salvatorskathedraal. Vlnr: Antoine Dugardyn, Luc Vermeersch en Piet Viérin.

meer aan restauratieprojecten als het Adornes Domein, het Huidevettershuis en het Historium in Brugge, maar ook aan diverse kasteelrenovaties in West-Vlaanderen.

Primeur: drie architectendynastieën samen in één project

Voor het eerst in de geschiedenis opereren de drie prominente West-Vlaamse restauratie-architectenfamilies (die uiteraard elkaars concurrenten zijn) momenteel samen in één restauratieproject. Het betreft de laatste fase van de langlopende renovatie van de **Sint-Salvatorskathedraal** in Brugge. Via een tijdelijke associatie zetten Luc Dugardyn, Luc Vermeersch en Piet Viérin samen hun schouders onder de binnenrestauratie van dit omvangrijke kunstwerk (zie foto).

Gorduna vzw

De laatste jaren treedt ook een nieuwe generatie conservatie- en restauratiearchitecten naar voren. In 2014 groepeerden ze zich onder de **vzw Gorduna**, met een knipoog naar de Gordunakaai in Gent, waar de stichters om de zoveel maanden rendez-vous gaven in brasserie 't Patyntyje. Gorduna telt ondertussen al een 24-tal leden, allen uitsluitend conservatie- of

restauratiearchitecten. Daarvan komen er (voorlopig) drie uit West-Vlaanderen: **Benoît Delaey** uit Brugge, **Dries Vanhove** uit Poperinge en **Alex Demeyere** uit Kortrijk.

Het doel van Gorduna is de erkenning te bevorderen en te verdedigen van het beroep van restauratie/conservatie-architect, kennis en expertise te delen en te verspreiden onder de leden, maar ook naar buiten te treden met studiedagen, lezingen en tentoonstellingen.

Een andere West-Vlaamse architect is **Dries Bonamie**, niet actief binnen Gorduna, maar de jongste jaren wel zeer verdienstelijk rond allerlei restauratieprojecten. Zijn architectenbureau in Beernem telt 5 interne en 6 externe medewerkers.

Bronnen:

- *In de Steigers - themanummer over Jos Vierin, 2009 nr. 4*
- www.gorduna.be

25 jaar Monumentenwacht West-Vlaanderen

Het economisch nut van Monumentenwacht

Reinoud Van Acker, coördinator Monumentenwacht West-Vlaanderen

Monumentenwacht is na 25 jaar niet meer weg te denken uit de erfgoedsector in Vlaanderen. Toch is de organisatie weinig bekend bij het brede publiek. Dit komt omdat Monumentenwacht diensten levert die zelden in de belangstelling komen. Als de organisatie al een belletje doet rinkelen, dan is het vooral dankzij het spectaculaire klim- en afdaalwerk aan de hand van industriële touwtechnieken. Het werk van de monumentenwachters omvat echter veel meer dan dat en heeft bovendien een grote sensibiliserende waarde voor de erfgoedeigenaars.

Monumentenwacht is interprovinciaal opgericht in 1991 om monumentenzorg vanuit een preventieve aanpak te benaderen. Er werd immers te veel in termen van restauratie van historische gebouwen gedacht, met de daarmee gepaard gaande grote kosten. Monumentenwacht wil de focus verleggen van 'restauratie of renovatie' naar onderhoud en (kleine) herstellingen. Dit vanuit de leuze "voorkomen is beter dan genezen". Toespitsen op regelmatig of zelfs permanent onderhoud biedt als voordeel dat je structurele problemen voorkomt. Hierdoor vermijd je dure restauratiekosten. Je krijgt dus op lange termijn ook een financieel voordeel, zowel voor de eigenaars als voor de subsidiërende overheden. De West-Vlaamse afdeling van Monumentenwacht is opgericht in juli 1992 onder impuls van de West-Vlaamse gedeputeerde wijlen **Fernand Peuteman**. Dat jaar ontstond er in elke provincie een afdeling van Monumentenwacht, zodat we in 2017 een zilveren jubileum kunnen vieren. De Provincies stonden mee aan de wieg van Monumentenwacht en zijn op vandaag nog altijd de hoofdfinanciers.

Spectaculaire groei

Het was al snel duidelijk dat de nieuwe vereniging voldeed aan een reële behoefte op het terrein, want het aantal

eigenaars dat zich aansloot steeg de eerste jaren spectaculair (**zie grafiek 1 in de tabletversie**). Na een bescheiden start met twee monumentenwachters, was er al vlog nood aan uitbreiding: in 1994 en in 1998 kwam er telkens een extra team van twee wachters in dienst. Sinds 2008 is het ledenaantal in West-Vlaanderen gestabiliseerd, met daarbij een 950-tal betrokken gebouwen. De organisatie groeide verder en de dienstverlening werd ook steeds complexer en uitgebreider. In dit jubileumjaar 2017 staat Monumentenwacht West-Vlaanderen voor een personeelsuitbreiding van **6 naar 8 medewerkers** en dit na bijna 20 jaar stagnatie. West-Vlaanderen maakt hier na vele jaren een inhaalbeweging ten opzichte van andere provincies.

Organisatiestructuur

Monumentenwacht Vlaanderen is een interprovinciale koepelorganisatie, gevestigd in Antwerpen. Elke provincie heeft in de beginperiode een provinciale monumentenwachtvereniging opgericht, toen nog met een vzw-statuuut. Sinds de omvorming van het provinciedecreet zijn deze vzw's opgedoekt en sinds 2014 zijn ze ingekanteld in de provinciale structuren. (**zie kaderstukje**)

De koepel **Monumentenwacht Vlaanderen** biedt ondersteuning aan de vijf provinciale monumentenwachtverenigingen en coördineert de werking

en dienstverlening, zodat die in alle provincies zoveel mogelijk gelijkloopt.

Dienstverlening

Regelmatig nazicht en onderhoud van historische gebouwen stimuleren, blijft de kerngedachte in de dienstverlening. De toestandsanalyse, bevindingen en adviezen van de bouwkundigen en de interieurwachters moeten de eigenaars wegwijzen maken in de correcte omgang met hun erfgoed.

Expertise-opbouw is dan ook een belangrijk onderdeel van de werking van Monumentenwacht. Vanuit hun kennis en expertise maken monumentenwachters de erfgoedeigenaars en -beheerders bewust van de historische waarde van hun pand en goederen en leren ze er hen verantwoord mee omgaan.

De basisdienst van Monumentenwacht bestaat uit **inspecties** op, in en rond historische gebouwen en interieurs. De wachters zien alle bouwkundige onderdelen grondig na, ook de moeilijk bereikbare. Deze toestandsanalyse van een monument en/of interieur wordt verwerkt in een uitvoerig **toestandsrapport**, opgebouwd volgens een bepaalde kwalitatieve standaard. Na een grondige eerste inspectie volgen om de 3 tot 5 jaar herhaalinspecties, afhankelijk van het soort gebouw, de toestand en de behoeften.

Soms voeren de wachters tijdens de inspectie zelf **kleine werkzaamheden** uit, zoals goten vrijmaken of pannen of leien terugleggen. Dit gebeurt alleen als deze ingrepen echt noodzakelijk zijn om verdere vervolgschade te voorkomen. Vermeldenswaard is dat Monumentenwacht West-Vlaanderen ook over een **molenexpertise** beschikt en er een nieuwe dienstverlening in uitbouw is voor de inspectie en rapportage van **begraafplaatsen**.

Leden- en objectenbestand

Monumentenwacht werkt met een systeem van jaarlijks te hernieuwen lidmaatschap. Deze keuze is zeer bewust, enerzijds om onafhankelijk van een commercieel circuit te kunnen opereren en anderzijds om de leden-erfgoedeigenaars ervan bewust te maken dat het hier niet om éénmalige dienstverlening gaat, maar wel om onderhoud voor onbepaalde duur. Anderzijds beschouwt Monumentenwacht haar leden zeker ook als **klanten** vanuit een klantgerichte dienstverlening. De tarieven zijn bewust zeer laagdrempelig gehouden. Die zijn terug te vinden op de websites van de monumentenwachtverenigingen. Het klantenbestand van Monumentenwacht is uiteenlopend, maar er vallen enkele grote groepen in te onderscheiden: bijna de helft bestaat uit **kerkbesturen (50%)** gevolgd door **gemeentebesturen en andere overheden (samen 20%)**. Daarnaast is ook de **private sector (15%)** vrij goed vertegenwoordigd, met bedrijven, instellingen, scholen en organisaties die in een historisch gebouw gehuisvest zijn. Er is zelfs een stevig aandeel **particulieren (15%)** aangesloten met hun eigen woning. In de private sector en bij particulieren zit er nog een groeimarge. Eind 2016 zijn **523 erfgoedeigenaars** lid bij Monumentenwacht West-Vlaanderen. Allemaal samen zijn ze met **962 objecten** aangesloten. De diversiteit aan objecten is zeer groot: van grote kerken en openbare

Enkel in West-Vlaanderen heeft de provincieraad geopteerd voor een APB of autonoom provinciebedrijf, waarbij er nog een mate van zelfstandige werking is. Monumentenwacht West-Vlaanderen heeft dus een eigen Raad van Bestuur, met gedeputeerde **Myriam Vanlerberghe** als voorzitter. Het APB voert een apart beheer en eigen budget, gecoördineerd door een gedelegeerd bestuurder die bijgestaan wordt door een administratief coördinator. Het provinciebestuur blijft evenwel hoofdfinancier en staat in voor een belangrijk aandeel van de inkomsten. Er is dan ook een beheersovereenkomst afgesloten met de Provincie West-Vlaanderen, waarin onder andere deze jaarlijkse werkings-subsidie voorzien is. De provincieraad fungeert als een algemene vergadering die jaarlijks de budgetten en jaarrekeningen moet goedkeuren.

gebouwen tot bescheiden particuliere woningen, maar ook molens, hoeses, schoolgebouwen, fabrieken, tot zelfs historische boten en archeologische sites.

Economisch nut van Monumentenwacht

Naast openbare dienstverlening heeft Monumentenwacht wel degelijk ook een economische relevantie. In eerste instantie is het kostenbesparend als de eigenaar of beheerder de adviezen en aanbevelingen uit de rapporten trouw opvolgt. Permanent onderhoud en periodieke herstellingen kosten veel minder dan ingrijpende restauraties, ook al kan de eigenaar erfgoedpremies genieten ingeval van een beschermd pand. In tweede instantie werkt Monumentenwacht onderhouds- en herstellingswerken in de hand en onrechtstreeks dus ook extra tewerkstelling. De aanbevelingen en rapporten stimuleren eigenaars om werken en onderhoud te laten uitvoeren. In derde instantie kan de preventieve aanpak van Monumentenwacht economische schade helpen voorkomen. Marktgedreven ondernemingen en bedrijven maar ook instellingen, scholen en openbare besturen die in erfgoed gehuisvest zijn, kunnen door een degelijk en correct onderhoud veel schade en dus kosten vermijden.

Ten slotte werkt Monumentenwacht sterk sensibiliserend, zodat eigenaars zich beter bewust worden van de waarde van hun erfgoed en er dan ook meer naar zullen handelen.

Kansen en uitdagingen voor de toekomst

Na 25 jaar is Monumentenwacht een gevestigde waarde in de erfgoedsector, zijn missie en preventieve boodschap gelden meer dan ooit. Niettemin staat de sector voor grote uitdagingen in de komende jaren. Zo vormt de leegloop van kerken en de daaraan gekoppelde zoektocht naar herbestemming een risico inzake onderhoud. Een andere grote uitdaging zijn de krimpende subsidiebudgetten bij de overheden voor herstelling en restauratie van erfgoed en de toegenomen wachtlijst voor erfgoedpremies. Budgettaire noden zijn anderzijds een kans om zoveel mogelijk in te zetten op periodiek onderhoud, wat op korte en lange termijn goedkoper uitkomt. De zoektocht naar goedkopere oplossingen biedt ook kansen om **maatwerkbedrijven en sociale economie** in te schakelen voor onderhoud van historische interieurs. (zie ook pagina 40) Werk op de plank dus, op naar een volgende 25 jaar.

www.monumentenwacht.be

Monument Vandekerckhove is marktleider in monumentenzorg

Trekpleisters restaureren geeft een regio dynamiek

Bart Vancauwenberghe, freelance journalist

De sleutel tot een perfect gerestaureerd gebouw of monument? De juiste mix van vakmanschap, engineering en bouwmanagement. Het is een combinatie die Monument Vandekerckhove heel goed beheerst. Het bedrijf uit Ingelmunster, onderdeel van Monument Group, bouwde een brede expertise op in de restauratie van monumenten. De onderneming verzorgt zowel in België, Frankrijk als Nederland projecten, al dan niet in samenwerking met zustervenootschappen.

Monument Vandekerckhove nv is zelf eigenlijk een... monument. Gesticht in 1886 door metselaar Albéric Vandekerckhove, ging de onderneming zich na de Eerste Wereldoorlog specialiseren in de heropbouw van monumenten in West-Vlaanderen. Vooral in de regio van het zwaargetroffen leper deed de stichter een schat aan ervaring op. "Op dat moment zijn we

geëvolueerd van klassiek aannemer naar restauratiebedrijf", legt **gedelegeerd bestuurder Pieter De Poorter** uit. Hij kwam in 1989 in de zaak, op het moment dat zijn vader **Jozef De Poorter** het bedrijf overnam van de familie Vandekerckhove.

Hoewel het bedrijf zich ook toelegt op renovatieprojecten, eventueel in

combinatie met nieuwbouw, vertegenwoordigt de restauratie van bouwwerken met kunsthistorische waarde nog altijd zowat 60% van het zakencijfer van 65 mio EUR (2016). Het leeuwendeel van de activiteiten situeert zich in eigen land. "De zwakke marktevolutie in **Nederland** is nog niet gewijzigd. **Frankrijk** is in neergaande lijn, we hopen dat de nieuwe president voor een positieve flow kan zorgen."

Alles onder één dak

Pieter De Poorter: "Onder impuls van mijn vader is de onderneming geëvolueerd naar een specialist in alle aspecten van restauratie. Het komt er niet alleen op aan de uitvoering te beheersen, ook het voorbereidende denk- en rekenwerk is belangrijk. Om dit multidisciplinair te kunnen uitwerken, hebben we naast ons eigen studie- en calculatiebureau de nodige ateliers uitgebouwd met specifieke vak kennis: schrijn- en timmerwerk, marmer- en natuursteenbewerking, archeologische opgravingen, glas-in-loodprojecten, lood- en zinkwerken, restauraties van kunstvoorwerpen..."

Vakmanschap en knelpuntberoep

Hoewel er vandaag **20 technische vacatures** openstaan - onder meer voor glazeniers, projectleiders restauratie en schrijnwerkerij, werfleiders,

Foto: HOL

assistent-projectleiders - kan het bedrijf rekenen op een trouwe schare aan competente technisch medewerkers. In de onderneming zijn er **228** medewerkers actief, waarvan 150 met de vakmancompetenties om restauratiewerken uit te voeren.

“We kunnen nog altijd terugvallen op een behoorlijke instroom van jong West-Vlaams talent uit de technische scholen.”

“We kunnen nog altijd terugvallen op een behoorlijke instroom van jong West-Vlaams talent uit de technische scholen. Bepaalde scholen hebben zelfs specifieke opleidingen voor renovatietechnieken (zoals de **VTI's** van onder meer Brugge en Izegem), maar we krijgen ook mensen uit verschillende hogescholen en universiteiten. Dankzij onze goede verstandhouding met deze onderwijsinstellingen, krijgen we veel polyvalente mensen die al behoorlijk wat basistechnieken beheersen. Hun vaardigheden verfijnen ze meteen ‘on the job’ en met de juiste begeleiding van peters en meters.”

Ook de globalisering zorgt ervoor dat er voldoende bekwaam personeel aanwezig is.

“We hebben uitstekende vaklui uit o.a. Griekenland, Marokko en Groot-Brittannië. Voor ons maakt de nationaliteit niet zoveel uit, als het maar om gepassioneerde mensen met liefde voor het metier gaat. Dat vertaalt zich bij ons automatisch in interessante carrièremogelijkheden.”

Uitdagingen

Hoewel het bedrijf over een uitgebreid en modern machinepark beschikt dat veel voorbereidend werk opknapt, ligt de finishing touch nog altijd in handen van de vakman. **Pieter De Poorter:**

“Restauratie is een stiel apart, die een bepaalde mentale instelling vergt: je moet veel geduld opbrengen, erg accuraat kunnen werken en aanvaarden dat het werk minder snel gaat dan bij een traditioneel bouwproces. Bovendien moet je ook kunnen samenwerken met architecten, gespecialiseerde adviseurs en het Agentschap Onroerend Erfgoed. Voor elk project wordt de facto een bouwteam samengesteld, dat aan de hand van een bestek de kwaliteit, het budget, de uitvoeringstermijn en andere aspecten vastlegt, opvolgt en controleert. Op technisch vlak is de grootste uitdaging de keuze van de juiste restauratiemethode - met respect voor het historisch gebouw - en de eventuele invulling van een nieuwe bestemming.” Nogal wat opdrachten aan geklasseerde monumenten worden gesubsidieerd door de Vlaamse overheid, via een stelsel van restauratiepremies. De verantwoordelijke minister Geert Bourgeois (N-VA) trekt voor monumentenzorg voor de tweede legislatuur op rij eenzelfde budget uit (circa 70 miljoen euro per jaar). “Dat is een goede zaak”, meent de bedrijfsleider. “Een halvering van het budget zou nefast zijn, omdat er dan onherroepelijk veel knowhow uit de sector zou vertrekken, die nooit meer terugkeert. Ook een plotse verdubbeling hoeft niet: de restaurateurs moeten het werk blijven aankunnen en half werk is in onze branche geen optie.”

Economische meerwaarde

“Omwille van de kunsthistorische waarde en de belangrijke kostprijs, moet een monument altijd en zonder compromis perfect worden gerestaureerd”, vervolgt De Poorter. “Een onbekwame aannemer kan bij zo’n opdracht veel onherstelbare schade aanrichten. De restauratie van ons West-Vlaams historisch patrimonium is cruciaal, zowel uit esthetische als uit economische overwegingen. Het is ondertussen voldoende aangetoond dat een goed beheerd historisch patrimonium een stimulans is voor een aantrekkelijke ruimtelijke ontwikkeling,

Foto: HOL

“De restauratie van ons West-Vlaams historisch patrimonium is cruciaal, zowel uit esthetische als uit economische overwegingen.”

een aantrekkelijk cultuurtoerisme en een goed draaiende horeca. Studies wijzen uit dat iedere geïnvesteerde euro in monumentenzorg zich voor minstens 80 procent terugbetaalt.”

www.monument.be

Vandendorpe nv speelt in op nieuwe trends in de renovatiesector

Globaal plan van aanpak heeft gunstig effect op ons orderboek

Nick Vanderheyden, freelance journalist

Sinds begin jaren zestig behoort het restauratiebedrijf Arthur Vandendorpe nv tot de West-Vlaamse restauratietop. De onderneming uit Zedelgem is sinds 2001 in handen van de aannemer Van Laere uit Burcht, onderdeel van de beursgenoteerde groep Ackermans & van Haaren. Die groepsconstellatie maakt interessante synergieën mogelijk. In een periode van 15 jaar steeg de omzet van het Zedelgemse restauratiebedrijf met 70%, terwijl het personeelsbestand licht werd afgebouwd.

Na een terugval van 14% in 2016 toont het orderboek opnieuw mooie perspectieven voor 2017-2018, vertelt **Dirk De Backer, sinds 2003 algemeen directeur** van Arthur Vandendorpe nv. Dit heeft te maken met een aantal positieve factoren.

Dirk De Backer: "Het feit dat we deel uitmaken van een sterke en breed vertakte bouwgroep biedt ons anders eerder regionale bedrijf een hogere geografische spreiding. Een mooi voorbeeld daarvan zijn de verschillende restauratiewerken die we in opdracht van **moedermaatschappij Van Laere** uitvoerden op de site Tour & Taxis in Brussel. Die synergieën gaan we nog uitbreiden met bouwbedrijf Thiran uit het Waalse Ciney, terwijl ook een deel van de activiteiten van de Belgische CFE-groep binnenkort wordt samengevoegd met Van Laere. Een tweede factor is de forse toename in prijsaanvragen en dus potentiële restauratieopdrachten, sinds de Vlaamse regering enkele jaren terug een globaal plan van aanpak voor bouwheren invoerde. Deze vernieuwde methodiek is een nuttig instrument in de ontwikkeling van een langetermijnstrategie voor monumenten. Net zoals de Vlaamse overheid met het initiatief **Monumentenwacht** (zie pag. 32) haar patrimonium en dat van particuliere eigenaars proactief aanpakt."

Geslaagde overname

De Brugse ondernemer **Arthur Vandendorpe**, telg van de derde generatie van een aannemersfamilie, startte in 1961 zijn eigen bouwonderneming en verwierf een stevige reputatie als specialist in restauratiewerk. Bij gebrek aan familiale opvolgers schoof hij zijn succesvol bedrijf in 2000 door naar aannemersbedrijf **Van Laere** uit de regio Antwerpen, dat toen al een onderdeel was van de beursgenoteerde holding Ackermans & van Haren. In de persoon van **Jean-Marie Kyndt** (huidig bestuurder directeur-generaal bij Van Laere) vond hij een gelijkgestemde Bruggeling. Deel uitmaken van een stevige bouwgroep biedt Vandendorpe nv extra financiële draagkracht en toegang tot kapitaalsintensieve technologie, naast juridische en technische knowhow.

Kenteringen

Als dochteronderneming van de beursgenoteerde groep klom de omzet van Arthur Vandendorpe nv van 4 miljoen euro in 2000 naar circa 6,5 miljoen euro in 2015, waarvan 70% opdrachten voor openbare besturen en 30% voor particulieren. Het personeelsbestand viel in diezelfde periode terug van 55 naar 41. Begin 2015 verhuisde het bouwbedrijf van thuisbasis Brugge naar een vernieuwd bedrijfspand in Zedelgem, een investering van 2 miljoen euro.

Dirk De Backer: "We verscherpten onze focus op restauratiewerk en bouwden de nevenactiviteiten af, zodat het arbeidersbestand daalde met 30%. Dit maakt dat we vandaag circa 55% van de werken in eigen beheer uitvoeren en de rest via onderaannemers of partnerbedrijven. Het aantal bedienden steeg daarentegen, waardoor de kantoren in Sint-Michiels Brugge te klein werden."

Meer aandacht voor gebruikscomfort

De onderneming heeft een duidelijke toekomststrategie. Vandendorpe blijft volop inzetten op restauratie en speelt ook in op belangrijke trends in de sector. Zoals het toenemend belang van gebruikscomfort, waardoor hedendaagse materialen en technieken steeds vaker geïntegreerd worden in bestaand erfgoed. Of de insteek van het Agentschap Onroerend Erfgoed, dat samen met de bouwteams constructief meezoekt naar alternatieve oplossingen in de invulling van een bouwdoos. **Dirk De Backer:** "Deze opvallende kenteringen dragen bij aan de financiële en technische haalbaarheid van projecten, wat het erfgoed uiteraard ten goede komt. Het zijn duidelijke signalen dat we als restauratiebedrijf niet al te eenzijdig mogen zijn in onze competenties. Bedrijven die een mix van restauratie en renovatie aanbieden, houden in de toekomst belangrijke troeven in handen."

Foto: Nick Vanderheyden

Dirk De Backer, algemeen directeur Arthur Vandendorpe nv: "Bedrijven die een mix van restauratie en renovatie aanbieden, houden in de toekomst belangrijke troeven in handen."

Daarom werven we nu extra personeel aan, specifiek gericht op de renovatiemarkt, zodat onze restaurateurs zich blijvend op hun metier kunnen concentreren. Want kwaliteit is en blijft de belangrijkste voorwaarde voor succes. Al blijft het moeilijk om ambachtslieden in huis te halen en die vervolgens te houden."

www.avandendorpe.be

Kweekschool voor de restauratiesector

Arthur Vandendorpe nv is samen met Monument Vandekerkhove de oudste nog bestaande West-Vlaamse restauratiespecialist. De onderneming verwierf dan ook een sterke knowhow en vakmanschap in deze bouwniche en zet daarbij fors in op interne opleiding. Hiermee verwierf de onderneming de status van 'kweekschool' voor de sector. Diverse medewerkers en kaderleden leerden er de stiel en bouwden nadien hun eigen restauratiebedrijf uit. Sommigen onder hen groeiden intussen zelfs uit tot geduchte concullega's van Vandendorpe.

Voorbeelden daarvan zijn Calleeuw-Blieck uit Brugge, opgericht in 2003 door o.a. **Jacques Calleeuw**, voormalig werfleider bij Vandendorpe, A2Z Renovatie bvba uit Zedelgem, opgericht door **Patrick Vandenberghe** in 1998, en Bouwonderneming Loccufier uit Aatrijke, in 1998 opgericht door **Rony Loccufier**.

Die twee laatsten waren tot begin 1999 bestuurder bij Vandendorpe nv.

JBVI

Restauratiepoot Artes verdubbelde omzet en personeel

Mooie match tussen oude ambacht en nieuwe technieken

Nick Vanderheyden, freelance journalist

Met een verhoogde geografische spreiding en de focus op oude ambachten, positioneert restauratiebedrijf Artes Woudenberg zich steeds prominenter in de sector van de monumentenzorg. Zonder daarbij de technologische evolutie te schuwen. Deze strategie resulteerde in een verdubbeling van zowel omzet als tewerkstelling sinds het bedrijf in 2011 onder de koepel van de Artes Group terecht kwam.

Foto: Nick Vanderheyden

Jan De Moor, algemeen directeur Artes Woudenberg

Artes Group, met zetel in Kruibeke, maar met een belangrijke pijler in Zeebrugge (**Artes Depret**), voegde in 2011 de Brugse restauratiespecialist Woudenberg toe aan zijn netwerk. Die operatie paste in de multidisciplinaire strategie waarbij Artes Group alle facetten van het bouwen wil omvatten. De overname genereerde een nieuwe dynamiek in het vernieuwde Artes Woudenberg waarbij de regionale focus is verlegd naar het complete Vlaamse landschap. Een verhuizing naar een nieuw gebouwencomplex in de zone Waggelwater in Brugge later, noteert het bedrijf een opmerkelijke groei. De omzet klom tussen 2011 en 2016, van € 6,5 mio naar € 11,5 mio, en de tewerkstelling veerde mee op van 40 naar 86 werknemers.

Algemeen directeur Jan De Moor: "Onze niche-sector blijft in feite stabiel maar toch lukt het ons om een steeds groter aantal opdrachten op te nemen. Deze

schaalvergroting danken we uiteraard aan de factor Artes, via wie we de gehele Vlaamse markt kunnen bespelen. We zijn het kleine broertje in de groep in vergelijking met de grote aannemers Artes Depret en Artes Roegiers. Maar door het arbeidsintensieve karakter van onze activiteiten zijn we wel goed voor meer dan 10% van de tewerkstelling binnen Artes Group.

Atelier Woudenberg

De restauratiespecialist zet met een eigen steenkapperij en een schrijnwerkerij zijn expertise in oude ambachten duidelijk op de voorgrond. Beide ateliers stellen Artes Woudenberg in staat om, in vergelijking met concullega's, een groter gedeelte van de arbeidsintensieve werken effectief met eigen mensen uit te voeren.

Jan De Moor: "Gemiddeld voeren restauratiebedrijven 60% van de werken in eigen beheer uit waardoor wij ons met circa 85% duidelijk onderscheiden. Dit verhoogde aandeel is een bewuste keuze in functie van maximale kwaliteit."

Inzetten op oude ambachten vraagt voornamelijk handenarbeid en vereist dus gekwalificeerd personeel. Net als in de gehele bouwsector, is de zoektocht naar geschikte medewerkers een constante zorg voor Artes Woudenberg.

"Anders dan de klassieke bouwsector gaat het in ons geval duidelijk om niche-beroepen als steenkapper en timmerman, wat de zoektocht naar geschikte vakmensen extra bemoeilijkt. Daarom werken we samen met scholen

en opleidingsinstanties en kiezen we daarbovenop voor intensieve interne opleidingen."

Digitaal beeldhouwen

Oude ambachten blijven bepalend in de hedendaagse monumentenzorg, maar nieuwe technieken en materialen verhogen de rendabiliteit. Onder andere 3D-scannen en 3D-printen geven een nieuw elan aan de sector. Ze laten specialisten toe minder destructief op te treden. Die evolutie juicht het Agentschap Onroerend Erfgoed uiteraard toe.

Jan De Moor: "Het lijkt contradictorisch, maar het is zo dat hedendaagse technieken het behoud van ons erfgoed bestendigen. 3D-technieken zijn ongelooflijke instrumenten in het omgaan met oude materialen. We scannen beschermde infrastructuren en dat helpt ons de problemen te analyseren. We gaan vervolgens digitaal aan de slag. Digitaal beeldhouwen zeg maar. Het is dan ook niet verwonderlijk dat monumentenzorg, ondanks zijn conservatieve bijklank, vragende partij is naar het gebruik van hedendaagse technologie."

Referentieprojecten van Artes Woudenberg:

- Sint-Baafskathedraal, Gent
- Stadhuis, Diksmuide
- Gruuthusemuseum, Brugge

www.arteswoudenberg.be

Op naar meer opleidingen in de restauratiesector!

Ulrike Masson, projectmedewerker Erfgoedacademie vzw

Waar kun je in West-Vlaanderen terecht voor opleidingen rond restauratiewerken en -technieken? Wie zijn de aanbieders? Wat zijn de lacunes in het aanbod? Wat staat er nog in de steigers...?

De vzw Erfgoedacademie werd eind 2013 opgericht door **Vives**, de **Vlaamse Confederatie Bouw (VCB)** en de **Organisatie van Raadgevende Ingenieurs (ORI)**. Het Vlaams agentschap Onroerend Erfgoed subsidieert. De Erfgoedacademie onderzocht in 2014-15 het profiel, de competenties van en de opleidingen voor restauratievakmannen en werf- en projectleiders in restauratie. Hieruit kwamen enkele vaststellingen over onder meer de tekortkomingen in het opleidingsveld. Sinds 2016 werkt de Erfgoedacademie aan het wegwerken van deze lacunes.

Resultaten onderzoek

Restauratievakmannen hebben meestal een achtergrond in een technische- of beroepsopleiding bouw of hout. Na deze opleidingen is de kennis van restauratie erg beperkt. Slechts 1 middelbare school in Vlaanderen biedt een richting 7de jaar beroeps 'Restauratie' aan: **VTI Brugge**. Als we verder kijken naar de bestaande vakopleidingen voor volwassenen, dan is het aanbod divers als het om basistechnieken en specialisaties in (ver)nieuwbouw gaat. Slechts 1 opleidingscentrum in Vlaanderen (**Eucora vzw**, zie pagina XX) leert nog ambachtelijke restauratietechnieken aan. Hier merken ze jaar na jaar een dalende belangstelling in de opleidingen, o.a. omdat er in het wettelijk kader (erkenningen) geen stimulansen zijn die opleidingen aanmoedigen. Bekijken we de lacunes, dan valt het op dat er voor enkele **technieken** geen opleidingen bestaan. We kunnen dus vaststellen dat de opleiding van nieuwe werkkrachten voornamelijk op de werf

gebeurt door een 'leermeester'. Jonge werf- en projectleiders hebben vaak een vooropleiding Professionele Bachelor Bouw of Industrieel Ingenieur Bouwkunde achter de rug. Wanneer zij in het werkveld komen, blijkt dat zij weinig kennis hebben van restauratie en monumentenzorg, omdat er in de vooropleidingen geen of te weinig aandacht aan dit onderwerp besteed wordt. Daarnaast trekken bestaande vervolgoopleidingen in Monumentenzorg weinig bouwkundige profielen aan, omdat ze teveel gericht zijn op kunsthistorici en architecten en omdat ze vrij duur en erg tijdsintensief zijn.

Concrete acties in West-Vlaanderen

Er wordt samen met de opleidingscentra bekeken hoe bestaande vakopleidingen beter kunnen voldoen aan de vraag van de vakman en welke nieuwe opleidingen er kunnen worden ingericht. Samen met Eucora wordt ingezet op het (her)ontwikkelen van winteropleidingen in functie van de vraag van aannemers. De Erfgoedacademie maakt het opleidingsaanbod bekend bij haar brede netwerk in Vlaanderen. De VCB en de Erfgoedacademie pleitten al in 2016 voor het invoeren van duaal leren in het beroepsopleidingsonderwijs. Dit idee werd aanvankelijk niet warm onthaald bij de Vlaamse Overheid. Na veel lobbywerk kan het duaal leren vanaf 2018-19 toch proefdraaien in het **VTI Brugge**. De Erfgoedacademie stimuleert en ondersteunt de opleidingen Bouw(kunde) om restauratie meer aan bod te laten komen in het bestaande lesprogramma

door bijkomende (keuze)vakken te organiseren, sprekers uit te nodigen en werfbezoeken te organiseren en stages in de sector te stimuleren. En we zorgen er ook voor dat vervolgotrajecten in Monumentenzorg aantrekkelijker worden voor professionelen in de aannemerij. Zo wordt sinds dit academiejaar in de opleiding Prof. Bachelor Bouw bij de **Hogeschool Vives** een volledig vak gewijd aan **restauratie** in het 3de jaar, waarin een werfbezoek wordt gepland en sprekers worden uitgenodigd. Studenten worden zo meer gestimuleerd om te kiezen voor deze sector. Sinds de samenwerking met de Erfgoedacademie kiezen ongeveer dubbel zoveel studenten voor stages en bachelorproeven in de restauratiesector (van 5 naar 10%). **Howest** past zijn postgraduaat Renovatie en Monumentenzorg meer aan om beter samengestelde en korter lopende modules te kunnen aanbieden.

Onroerend Erfgoed kennisplatform en steunpunt

De Erfgoedacademie wil haar werking in de komende jaren uitbreiden door een groot kennisplatform uit te bouwen voor iedereen die met Onroerend Erfgoed in aanraking komt. Verder willen we ook een dienstverlening opzetten voor eigenaars en beheerders van gebouwen met erfgoedwaarde, omdat zij vaak nog onvoldoende begeleiding vinden om tot een kwalitatieve restauratie te kunnen overgaan.

In onze tabletversie vindt u een handig overzicht van het huidige opleidingsaanbod in West-Vlaanderen.

Monumentenzorg biedt groeikansen voor de sociale economie

Wie onderhoudt de soldatengraven in de Westhoek?

Eric Van Hove, publicatiemedewerker

“Wist je dat er een kleine 200 sociale-economieondernemingen actief zijn in West-Vlaanderen? Goed voor een tewerkstelling van meer dan 8.000 werknemers. Geen kleine speler dus.” Aan het woord is **Carl Decaluwé**, gouverneur van West-Vlaanderen, in de brochure ‘Sociale economie. Verrassend alledaags.’ Maar hoe zit dat nu concreet voor de sector van de monumentenzorg? “Hier zit nog heel wat groeipotentieel”, bevestigen **Herman Wenes**, coördinator van het overkoepelende 4Werk, en **Sophie Deruwe**, hoofd van de afdeling Monumentenzorg van de Brugse vzw Sobo.

Sophie Deruwe: “Ons maatwerkbedrijf **SOBO (Sociaal Ondernemen Brugge en Omgeving)** bundelt heel wat activiteiten onder één dak. Onder meer een catering- en een inpakafdeling,

een sociaal restaurant en een schilderbedrijf, samen goed voor een 90-tal doelgroepmedewerkers. Ongeveer 80% van de kerkfabrieken in Noord-West-Vlaanderen doet een beroep op SOBO

om hun patrimonium te onderhouden. Wij hebben dan ook een eigen afdeling ‘Monumentenzorg’ opgericht en die is nu al goed voor zo’n 18 medewerkers. Er zijn goeie contacten met **Monumentenwacht West-Vlaanderen**, die blijven hameren op de noodzaak van preventie en regelmatig onderhoud. Investeren in klein onderhoud betekent dat je kerken en andere monumenten beschermt tegen grote renovaties of slijtage. Een paar keer per jaar stofzuigen, dweilen of stof afnemen werkt heel preventief. SOBO komt zo een paar keer per jaar langs voor klein onderhoud. Daarnaast heb je ook jaarlijks, tweejaarlijks of om de vijf jaar een grote schoonmaakbeurt, dan zetten we soms stellingen tot acht meter hoog in. Gespecialiseerd werk, ja, maar daar zijn onze mensen ook voor opgeleid.”

Bonte waaier aan renovatietaken

Herman Wenes, coördinator van de overkoepelende sectorfederatie 4Werk: “Naast Sobo uit Brugge, dat heel actief is op het vlak van monumentenzorg, zijn er in de provincie West-Vlaanderen ook nog heel wat andere verdienstelijke initiatieven of organisaties. **Interwest** in Veurne en Diksmuide onderhoudt bijvoorbeeld 12 Belgische en 2 Franse **militaire begraafplaatsen** in de Westhoek. Tweemaal per seizoen worden alle zerken

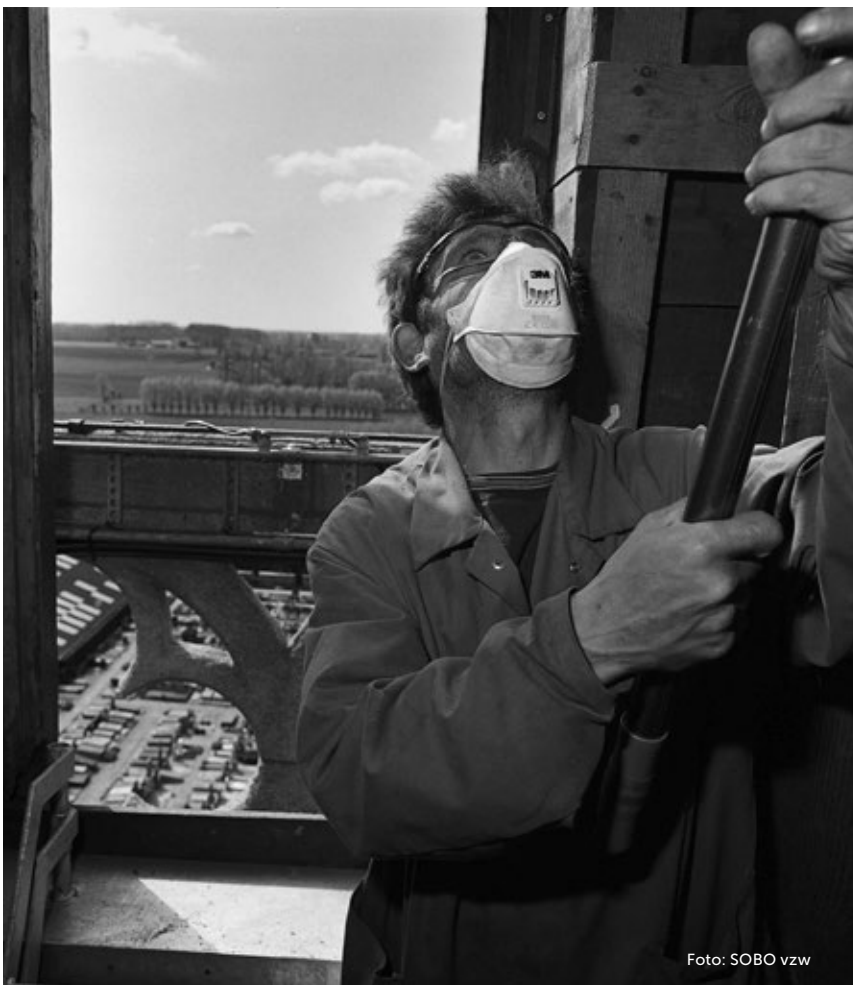

Foto: SOBO vzw

- en dat zijn er circa 12.000 ! - ontmost en gekuist. Voorts heeft Interwest ook al schilderwerken uitgevoerd in de kerken van Adinkerke en De Panne.

De **Duinenwacht vzw uit Oostende** doet dan weer regelmatig renovaties in oude gebouwen en sporadisch in monumenten.

OptimaT uit Lichtervelde voert sporadisch poetsopdrachten uit voor monumentenzorg, maar voegt er in één adem aan toe dat dit eigenlijk onvoldoende is. **Constructief vzw** uit Kortrijk kan dan weer een bijdrage leveren bij alles wat met onderhoud en herstelling van schrijnwerk en timmerwerk te maken heeft. Eind 2016 won dit maatwerkbedrijf nog een Waalse architectuurprijs bij een restauratieproject in Doornik, waar het mee ingezet werd om een oude hoeve om te toveren tot een knappe cultuurfabriek."

Herman Wenes beklemtoont de vlotte samenwerking met de provincie, maar wijst erop dat het Vlaamse en het federale niveau niet altijd op elkaar afgestemd zijn: "Iedereen bekijkt dat vanuit zijn of haar eigen hokje. En toch gaat het uiteindelijk om een win-win-situatie. Wij creëren tewerkstelling voor mensen die het moeilijk hebben op de reguliere arbeidsmarkt, wij brengen onze expertise en ons geduld in en zorgen voor een aangepaste opleiding én begeleiding. Anderzijds weten onze klanten dat hun patrimonium zo uiteindelijk beter én ook goedkoper (want duurzaam) onderhouden wordt." Wenes wijst erop dat men in West-Vlaanderen, met de oprichting van de koepel 4Werk, verstandig geanticipeerd heeft op het nieuwe maatwerkdecreet, dat uiteindelijk - na heel wat juridisch getouwtrek - begin januari 2019 effectief zou moeten worden. Sociale en beschuttende werkplaatsen zijn onder één noemer gebracht: maatwerkbedrijf.

www.4werk.be

www.sobo.be

BEN JIJ AL FAN

van West-Vlaanderen?

Nieuws van de provincie over de meest uiteenlopende beleidsdomeinen, achtergrondinfo, beslissingen van de provincieraad en nog zoveel meer, 7 dagen op 7, de klok rond via

www.west-vlaanderen.be

 www.facebook.com/westvlaanderen

 @provinciewvl

 www.west-vlaanderen.tv

Verhelderende brochures, toeristische routekaarten en diverse provinciale publicaties vind je in het

Provinciaal Informatiecentrum Tolhuis

Jan Van Eyckplein 2, 8000 Brugge

T 0800 20 021 (gratis nummer)

E provincie@west-vlaanderen.be

www.west-vlaanderen.be/informatiecentrum (e-shop)

Het aanspreekpunt voor de ondernemer

Met welke vragen kan je bij Westpunt terecht?

- Kan ik nog bedrijfsgrond kopen in mijn regio?
- Bestaat er een overzicht van de leegstaande bedrijfsgebouwen?
- Kan ik een zonevreemd bedrijf overnemen?
- Moet ik een milieuvergunning aanvragen?
- Kan ik een kleine windturbine plaatsen?
- Worden er nog nieuwe bedrijventerreinen aangelegd?
- ...

Contacteer ons en stel je vraag:

e-mail: info@westpunt.be

t.: 050 140 180

Carbonvezelspecialist MAT2 Composites uit Heule

Trein ging vanzelf aan het rollen

Bart Vancauwenberghe, freelance journalist

Een business opbouwen door je product en je werkwijze te promoten via sociale media en YouTube: het is de succesvolle strategie van MAT2 Composites uit Heule. De eenmanszaak van Matthieu Libeert is gevestigd in Heule en maakt producten uit carbonvezel voor bedrijven en particulieren. "Ik prijs me gelukkig dat ik nog nooit zelf een klant heb moeten zoeken", lacht de Kortrijkzaan.

Creatief bezig zijn en producten ontwerpen zijn de lust en het leven van ondernemer **Matthieu Libeert**. Het hoeft dan ook geen verwondering te wekken dat hij na zijn humaniora aan hogeschool **Howest** de richting Industrieel Productontwerpen volgde. Het schakeljaar Industrieel Ingenieur dat erop volgde, liet hij uiteindelijk aan zich voorbijgaan, wegens te theoretisch. Tot kopzorgen leidde dat nooit, omdat hij toen al vragen van bedrijven had gekregen om specifieke items voor hen te ontwerpen. Dit was meteen ook de grootste motivatie om zelfstandig te

beginnen. Op 1 april 2015 zette Matthieu de stap naar het fulltime ondernemerschap.

Vakmanschap met uitstraling tot in de VS

Matthieu Libeert: "Ik had in die beginperiode het geluk dat **Howest-directeur Lode De Geyter** mijn passie kende, waardoor ik het atelier voor industrieel productontwerp van de hogeschool mocht blijven gebruiken. Nadien kruiste ik het pad van **projectontwikkelaar Leopold Dekeyzer**, die me aan een democratische prijs

een goed uitgerust atelier in Heule laat huren, samen met enkele andere creatievelingen, zoals kunstenaars, meubelontwerpers en designers."

MAT2 Composites specialiseert zich in maatwerkproducten op basis van carbonvezel. Die producten zijn onder meer gegeerd in de sportwereld (fietsframes, scheenbeschermers voor voetballers...), de technologiesector (onderdelen voor drones) en de medische wereld, want carbonvezel is resistent tegen stralingen. "Het is echt vakmanschap, waar amper machines aan

MAT2 Composites specialiseert zich in maatwerkproducten op basis van carbonvezel. (Foto HOL)

te pas komen. Daardoor produceer ik vooral unieke stukken - zoals prototypes - of kleinere series."

Het bedrijf is een eenmanszaak en het is de bedoeling dat dit nog een hele tijd zo blijft.

Matthieu: "Boekhouding, productontwerp, marketing...: ik doe eigenlijk alles zelf. Ik besteed onder meer veel tijd aan het maken van 'tutorials' op YouTube: op die manier leert de buitenwereld mijn producten kennen en vind ik ook mijn klanten. Momenteel zijn er 28.000 mensen die mij volgen, mijn filmpjes zijn in totaal al meer dan drie miljoen keer bekeken. Blijkbaar bouwde ik een trouw publiek op in de Verenigde Staten, daarom post ik de meeste filmpjes 's avonds of 's nachts, als het daar nog volop werkdag is. Ik

heb het geluk dat ik van mijn hobby mijn beroep kon maken. Die filmpjes maak ik bijvoorbeeld al vijf jaar, dus nog van ruim voor ik zelfstandige werd."

Chronische stress

Het feit dat hij nooit moet prospecteren, beschouwt Matthieu als zijn belangrijkste meevaller, maar het is voor de starter uiteraard niet al goud wat blinkt. "Als ondernemer kamp je eigenlijk met een chronische stress: materialen aankopen, je klanten tevreden houden, lange uren kloppen... Dat heeft ook een sociale impact. Mijn werk kost me onvermijdelijk een deel van mijn vriendenkring, maar ik prijs me gelukkig dat er nog een aantal 'die hard'-maten overblijven."

Desondanks zou hij de zaken op identiek dezelfde manier aanpakken, mocht hij ze nog eens moeten overdoen. "In

tegenstelling tot de meeste bedrijven, werk ik met atypische producten die heel vlot hun weg naar de markt vinden. Daardoor verkeert mijn zaak in volle bloei, al had ik ook de meeval om op de juiste momenten de juiste mensen te ontmoeten."

Aan wie het ook voelt kriebelen, geeft Matthieu de raad om het gewoon te doen. "Als je doet wat je graag doet en je straalt passie uit, komen de klanten vanzelf. Al blijft het hard werken en heb je niet de financiële stabiliteit die mensen in loondienst wel hebben."

www.YouTube.com/user/matthieutje65

www.facebook.com/mat2composites

Een eigen zaak opstarten? Wij helpen!

Netwerkmomenten - Coaching
Opleidingen - Professionele werkplekken

Registreer nu en ontvang 1000 credits voor deelname

Meer info en activiteiten via
www.actievoorstarters.be
www.twerkpand.be

POWERED BY
POM

Ocular uit Zwevezele

West-Vlaamse technologie versterkt eeuwenoude berbersdialoog

Nick Vanderheyden, freelance journalist

Het technologisch ontwerp bureau Ocular uit Zwevezele haalde onlangs een opdracht binnen uit Riyad, Saudi-Arabië. Met behulp van het in huis ontwikkelde softwareplatform 'Ocularium' en technologische installaties laat het bedrijf nieuwe musea toe dialogen op te starten tussen de dertien berberstammen die het land telt. Met een dergelijk opvallende opdracht toont het bedrijf opnieuw zijn internationale potentieel. Op en top technologisch en met West-Vlaanderen als versterkende uitvalsbasis.

Bezocht je onlangs het **bezoekerscentrum** van **Zwin Natuur Park** in Knokke, dan ontving je bij de balie een reispas met daarop naam, leeftijd, gesproken taal, interesses... Bij je binnenkomst in het centrum identificeerde het systeem je op basis van deze gegevens

en bood het de voor jou meest interessante beleving aan. Of je ging op ontdekkingstocht in het vernieuwende **In Flanders Fields Museum** in Ieper, het Brusselse **BELvue Museum** of het nieuwe Sixtiesgedeelte in **Bokrijk**. Motorbouwer **ABC Diesel** uit Gent

pakte onlangs tijdens een beurs uit met een gigantische scheepsmotor in 3D. Telkens is het wauweffect getekend **Ocular**. Met behulp van user experiences laat dit West-Vlaamse multimediale bedrijf gebruikers steeds weer vol verbazing achter.

“Ocular tracht alle zintuigen van de mens te bereiken met behulp van geuren, beelden, licht en audio”, haalt **zaakvoerder Nicolas Vanden Avenne** (36) aan. “Een uitgebalanceerde combinatie van al deze facetten resulteert in belevenissen bij de bezoeker, zonder dat hij per se de technologie ervan ondervindt.”

Nicolas Vanden Avenne stamt uit een bekende ondernemende West-Vlaamse familie. Grootvader **Joseph Vanden Avenne** maakte in het begin van de jaren '60 de reconversie van de vlasnijverheid naar de spaanplaatindustrie (Spano). Vader **Bernard Vanden Avenne** volgde in zijn voetsporen. Nicolas wist al snel dat het ondernemerschap hem ook lag, maar dan niet binnen de structuur van een grote onderneming. Hij wilde zijn eigen ding doen met de nodige creativiteit en durf.

Saudi's

Ocular startte in 2002 als algemeen ICT-dienstverlener en verlegde enkele jaren nadien met succes zijn focus naar een nichemarkt. **Sofie Mattheeuws**, de vrouw van Nicolas, liet in de daaropvolgende jaren haar job van regioverantwoordelijke Roeselare-Tielt bij de ondernemersorganisatie **Voka West-Vlaanderen** achter zich om haar man bij te springen. Het Ocular personeelsbestand groeide aan tot **tien vaste medewerkers**, aangevuld met freelancers. Intussen werkt de vinnige onderneming voor een spectrum aan bedrijven, organisaties en overheden. Een stevige referentie van Ocular is die van 'onderaannemer' van de Saudische koning Salman bin Abdulaziz in de bouw van een nieuw museum dat dialogen tussen volkeren aanscherpt.

Factoren Barco en Howest

Op en top technologische spitsvondigheid dus, en dat vanuit de Wingense deelgemeente Zwevezele. Over zijn resolute keuze voor West-Vlaanderen als vestigingsplaats twijfelde de zaakvoerder

Foto: Nick Vanderheyden

geen moment. “Onze activiteiten voeren we hoofdzakelijk vanop kantoor uit, waardoor we minder belang hechten aan locatie. Dat neemt niet weg dat voor de toekomst bijvoorbeeld **Kortrijk** een meer interessante uitvalsbasis kan vormen. Het is een stad met een ongelooflijke nieuwe dynamiek. Het beschikt met **Barco** over een belangrijke meerwaardepartner met technologie, die ons in staat stelt contracten zoals dat in Saudi-Arabië aan te gaan. Enkel Barco kon tenslotte een projector leveren met een specifieke opvallend korte projectieafstand, één van de wensen van de ontwerpers. Bovendien rondde ik mijn hogere studies Multimedia en Communicatietechnologie af aan **Howest**, campus Kortrijk. Een

hogeschool waarmee ik nog altijd goede contacten onderhoud. Ik geef er geregeld gastcolleges, terwijl de afdeling New Media & Communication Technology een voor ons heel interessante visvijver vormt. Jonge hoogtechnologise profielen vind je in onze contreien minder frequent dan in pakweg Gent. Langs de andere kant zijn de mensen die we vinden, zij die bewust West-Vlaming zijn en er bewust blijven wonen. Dat zijn de mensen die onze spirit en net als wij een gezonde ‘craziness’ uitdragen”, besluit Nicolas Vanden Avenne.

www.ocular.be

Postgraduaat renovatietechnieken en monumentenzorg

Op de steiger

Filip Santy, senior consultant TUA West

In oktober 2017 start op de Howest Campus Rijselstraat in Sint-Michiels (Brugge) de achtste editie van de postgraduaatopleiding Renovatietechnieken en monumentenzorg. De docenten mikken op een praktijkgerichte aanpak en ondersteunen zo hun afgestudeerden in hun passie voor historische gebouwen en het interieur ervan.

De cursisten komen letterlijk op de steiger, om zich te kunnen inleven in de concrete realiteit van een restauratieproject.

“Het postgraduaat is bewust deeltijds, op woensdagavond en vrijdagmiddag”, zegt **Eddy Olivier**, coördinator van het programma. “Dit maakt het best haalbaar voor onze zeer diverse doelgroep. Zowel pas afgestudeerde als meer ervaren architecten en bouwkundig ingenieurs schrijven zich in, vooral omwille van de praktische bruikbaarheid van de kennis die ze bij ons opdoen. We leren hen wat minder aan bod kwam tijdens hun theoretische masteropleiding. Om een voorbeeld te geven: hoe meet je een historisch monument concreet op of hoe beschrijf je een te restaureren interieur, zodat een aannemer op basis

van een deskundig bestek een juiste prijsofferte kan opmaken?”

Sommige gespecialiseerde architectenbureaus en restauratiebedrijven doen een beroep op hun kmo-portefeuille om medewerkers naar Brugge te sturen. Omdat de cursus uniek is, komen de deelnemers uit heel Vlaanderen. Na zeven edities kunnen al zo'n 140 mensen het postgraduaat-getuigschrift voorleggen.

Eddy Olivier: “Onze docenten zijn niet enkel conservatiearchitecten. Er is bijvoorbeeld ook input van een

chemicus, een beeldhouwer en een interieurhistoricus. Naast werkbezoeken, besteden we veel aandacht aan groepswork. Groepjes van telkens een drietal studenten werken dan samen aan een opdracht, soms op vraag van eigenaars die een advies willen over hoe ze het best met hun monument kunnen omgaan. Ze willen het in goede staat doorgeven aan de volgende generaties of zoeken naar een nieuwe bestemming. Zonder in concurrentie te willen treden met de gevestigde bureaus, mochten we in het verleden al mooie adviezen geven voor tal van belle-époquewoningen in Blankenberge. Ook de neogotiek en de creatieve herbesteding van onroerend erfgoed interesseren ons. In een uitzonderlijk geval, zoals bij de Sint-Joristoren in Brugge, bereidden we een dossier voor dat uiteindelijk ook werd uitgevoerd.”

Voor het eerst kunnen nu ook ‘vrije studenten’ inschrijven om kleinere modules te volgen. Dit komt voort uit een aanbeveling van de **vzw Erfgoedacademie** (zie pagina 39).

Opleidingsbrochure en inschrijven via <http://bit.ly/2ks1LnL>

Signalementen

UGent Campus Kortrijk en Wienerberger zoeken toepassing voor restwarmte uit baksteenovens

Wat kun je doen met de overtollige warmte van een baksteenoven? Baksteenfabrikant **Wienerberger** (Zonnebeke) ging voor een antwoord te rade bij de UGent Campus Kortrijk, meer bepaald bij de onderzoeksgroep die de valorisatie van industriële restwarmte bestudeert (TEI, 'Thermische Energie in de Industrie'). Momenteel wordt de overtollige warmte afgeblazen. TEI kwam tot de conclusie dat je deze warmte ook kunt opslaan in zelfgeproduceerde bakstenen die je in geïsoleerde containers bewaart. Die warmte gebruik je later opnieuw in de droogsectie. De onderzoekers van TEI werkten hiervoor samen met het Duitse DLR, dat gelijkaardig onderzoek verrichtte

bij thermische zonne-installaties. De eerste resultaten zijn in elk geval zeer

bevredigend, het project wordt nu verder uitgewerkt.

Wat kan Wienerberger doen met de overtollige warmte van haar baksteenoven?

Ervaringstraject voor bachelors TEW en Handelsingenieurs

Studenten in de derde bachelor Toegepaste Economische Wetenschappen (en de doorstroomoptie Handelsingenieur) van de **Kulak** kunnen in het kader van hun opleiding stage lopen binnen een bedrijf of organisatie. De doelstellingen van het Bachelor Ervaringstraject zijn drieledig: studenten de realiteit van het bedrijfsleven laten ervaren, ze in contact brengen met het (West-Vlaamse) werkveld en ze sensibiliseren op het vlak van ondernemerschap.

Het traject bestaat uit vier luiken. Tijdens een stage van vier weken leert de student(e) de bedrijfs- of afdelingsprocessen kennen en assisteert hij/zij actief binnen de organisatie. Daarna voert de stagiair een bedrijfsproject uit, in opdracht van en in samenspraak met de organisatie. Tijdens een ondernemersforum komen de studenten in contact met de typisch West-Vlaamse ondernemersspirit. Ten slotte richt een reeks workshops zich op specifieke business-skills.

Wie als bedrijf of organisatie een student aan het werk wil zetten of bijkomende informatie wenst, kan contact opnemen met de stagecoördinator: dries.heyte@kuleuven.be en 056 24 64 76.

Lees meer op <https://www.kuleuven-kulak.be/nl/faculteiten/etew/bachelorervaringstraject>

Prijzuitreiking Deloitte Internship Award 2016, sluitstuk van het ervaringstraject waarbij het beste project wordt bekroond. Op de foto van links naar rechts: Henk Hemelaere (jurylid); Jan Verhamme (jurylid); laureate An-Sofie Hoedt, prof. Johan Bruneel (verantwoordelijke van het project Bachelor Ervaringstraject); studente Marie Douchy (die als tweede eindigde); Christophe Vandecasteele (jurylid); Dries Heyte (stagecoördinator).

foto © KU Leuven Campus Kulak Kortrijk - Darina Miro

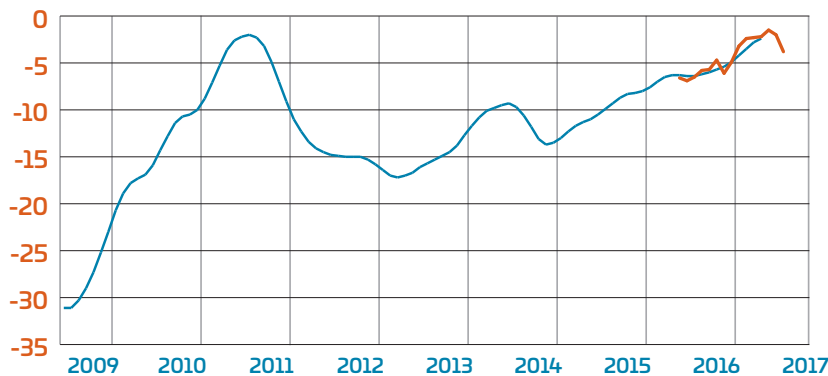
Conjunctuuranalyse POM West-Vlaanderen

West-Vlaamse economie bloeit verder open

Nele Depestel, POM West-Vlaanderen, afdeling Data, Studies en Advies

Alle arbeidsmarktindicatoren toonden de voorbije maanden duidelijk een gunstige evolutie in West-Vlaanderen. Bij de indicatoren die het producentenvertrouwen weerspiegelen, is de evolutie niet eenduidig positief. Sommige parameters van het consumentengedrag volgen de positieve evolutie niet voluit.

Figuur 1: Synthetische conjunctuurcurve voor West-Vlaanderen

Bron: NBB, verwerking: POM West-Vlaanderen.

De afgevlakte synthetische conjunctuurcurve (zie figuur 1) is sinds april 2016 duidelijk opwaarts gericht. De brutowaarden evolueerden in maart en in april 2017 negatief. De volgende maanden zullen uitwijzen of de afgevlakte synthetische conjunctuurcurve hierdoor naar een keerpunt evolueert.

Hieronder vatten we nog even samen welke indicatoren gunstig (+) of ongunstig (-) evolueerden. Onvolledige kwartalen werden gemarkeerd.

Arbeidsmarkt

Het aantal **niet-werkende werkzoekenden** in West-Vlaanderen blijft verder dalen en dit zowel bij mannen, vrouwen, -25-jarigen als +50-jarigen. Het aantal oudere uitgeschreven werklozen verminderde in het eerste kwartaal van 2017 nog meer dan in de voorgaande kwartalen. De VDAB ontving in het eerste

kwartaal van 2017 ruim een kwart meer **vacatures** dan in het eerste kwartaal van 2016. In april 2017 bleef de toename op jaarbasis vrij beperkt. Een dalend aantal niet-werkende werkzoekenden in combinatie met een stijgend aantal openstaande vacatures, zorgt voor een stijgende arbeidsmarktkrapte. Dit is typerend voor een verbeterende conjunctuur. In het eerste kwartaal van 2017 was er op jaarbasis een afname van de **tijdelijke werkloosheid**, maar deze afname was minder sterk dan in de twee voorgaande kwartalen.

Producentenvertrouwen

In januari en februari 2017 waren er in West-Vlaanderen iets meer **nieuwe vennootschappen** dan in de overeenkomstige maanden van 2016. In januari en vooral februari 2017 telde West-Vlaanderen duidelijk meer stopzettingen en schrappingen van vennootschappen

dan in januari en februari 2016. Ondanks een groter aantal starters leidde dit tot een kleinere nettogroei van het aantal ondernemingen in de eerste twee maanden van 2017 in vergelijking met de eerste twee maanden van 2016. In het eerste kwartaal van 2017 gingen in West-Vlaanderen iets meer ondernemingen **failliet** dan in het eerste kwartaal van 2016. Dit ging gepaard met een aanzienlijke toename van het aantal verloren jobs. In april 2017 lag het aantal faillissementen een stuk lager dan in april 2016. Er sneuvelde ook minder jobs.

Consumentenvertrouwen

Het aantal vergunde **nieuwbouwwoningen** steeg in West-Vlaanderen in de eerste twee kwartalen van 2016 aanzienlijk. In de laatste twee kwartalen van 2016 was er een terugval. Ook in januari 2017 nam het aantal vergunningen licht af. Het aantal vergunde te **renoveren woningen** nam in januari 2017 duidelijk af in vergelijking met januari 2016. In het eerste kwartaal van 2017 werden meer **nieuwe personenwagens** ingeschreven dan in de eerste drie maanden van 2016. In april 2017 was er een terugslag in vergelijking met 2017. Het aantal inschrijvingen van **tweedehands personenwagens** kende in de eerste maanden van 2017 een gelijkaardige evolutie.

De **diamant van West-Vlaanderen** (zie figuur 2) tot slot toont de evolutie van de verschillende indicatoren in het eerste

kwartaal van 2017 ten opzichte van het eerste kwartaal van 2016. Van de zes sociaaleconomische indicatoren in de diamant waarvoor cijfers beschikbaar waren voor het volledige eerste kwartaal van 2017, evolueerden er vier positief: werkloosheid, tijdelijke werkloosheid, inschrijvingen van nieuwe en tweedehandspersonenwagens. Inzake faillissementen bleef de negatieve evolutie vrij beperkt; bij de verloren arbeidsplaatsen door faillissementen was de negatieve evolutie groter. Zowel het aantal vergunde nieuwbouw- als renovatiewoningen evolueerde in januari 2017 negatief ten opzichte van januari 2016. In de periode januari-februari 2017 evolueerde het aantal starters positief en het aantal stopzettingen negatief.

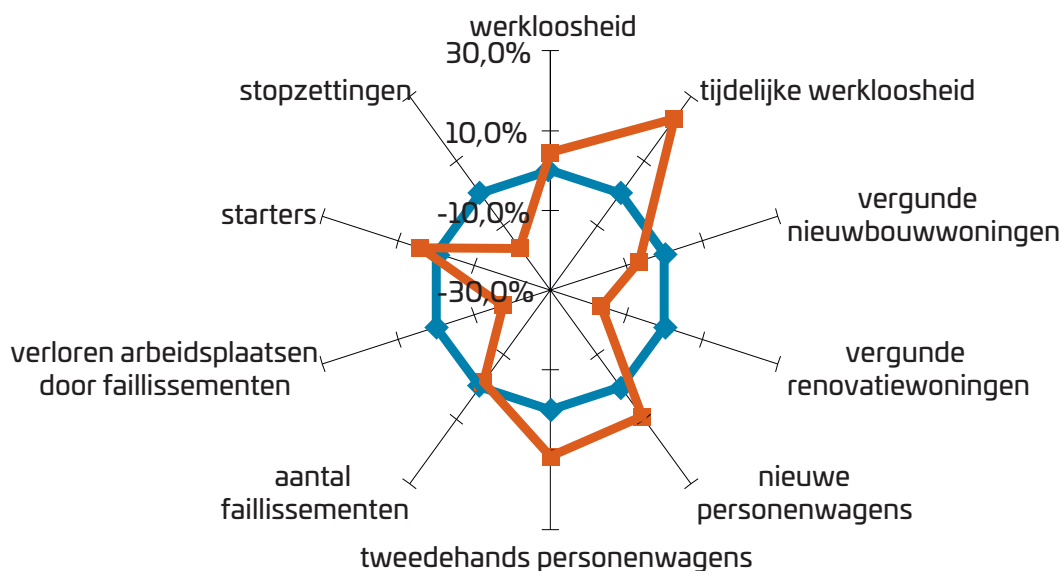
Producentenvertrouwen

indicator	West-Vlaanderen				Vlaams Gewest			
	Kw 3 - 2016	Kw 4 - 2016	Kw 1 - 2017	Kw 2 - 2017	Kw 3 - 2016	Kw 4 - 2016	Kw 1 - 2017	Kw 2 - 2017
Starters	+	+	+		+	+	+	
Stopzettingen en schrappingen	-	-	-		+	-	-	
Faillissementen	+	+	-	+	-	+	-	+
Verloren jobs	+	-	-	+	+	-	+	+

Consumentenvertrouwen

indicator	West-Vlaanderen				Vlaams Gewest			
	Kw 3 - 2016	Kw 4 - 2016	Kw 1 - 2017	Kw 2 - 2017	Kw 3 - 2016	Kw 4 - 2016	Kw 1 - 2017	Kw 2 - 2017
Vergunde woningen (nieuwbouw)	-	-	-		-	-	-	
Vergunde woningen (renovatie)	+	-	-		+	-	-	
Inschrijvingen nieuwe personenwagens	+	-	+	-	+	+	+	-
Inschrijvingen tweedehandspersonenwagens	-	-	+	-	-	-	+	-

Figuur 2: Evolutie van de sociaaleconomische indicatoren in West-Vlaanderen in het eerste kwartaal van 2017* ten opzichte van het eerste kwartaal van 2016

* Vergunde nieuwbouw- en renovatiewoningen: januari 2017 ten opzichte van januari 2016. Starters en stopzettingen: januari-februari 2017 ten opzichte van januari-februari 2016. Bron: VDAB, RVA, FOD Economie (Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie), FEBIAC, Graydon. Verwerking: POM West-Vlaanderen.

Verhalen, mythes en legendes (deel 1)

Toon Colpaert - gewezen Vlaamse havencommissaris

Er heerst een geest in onze havens. De genius loci, de geest van de plek, die een haven en elke andere plek kleurt, er een ziel aan geeft. Die geest werkt door in het verhaal van elke plek. Zo wordt de eigenheid van een haven niet alleen bepaald door de materiële getuigen uit het verleden, maar ook door de verhalen, mythes en legendes. Over de zeehaven van Brugge zijn al bibliotheken vol geschreven. Grondige analyses, goed gedocumenteerd, historisch verantwoord en ook wel eens (al te) persoonlijk gekleurd. Maar hoe diep zit de genius loci van de Zeebrugse haven in het collectief geheugen van de Bruggelingen verankerd?

De verzanding van het Zwin, de môle, de Herald of Free Enterprise... er blijft altijd wel iets hangen. Een goede gids weet u langs de mooiste plekjes in Brugge mee te nemen langs Brugges maritieme geschiedenis: de Saaihalle, het Oosterlingenhuis, het Biskajerplein, de Schottinnenstraat, de Poortersloge... De link met het hedendaagse Zeebrugge wordt wat moeizamer gelegd, maar het lukt steeds beter. Nieuwe ideeën schieten als paddenstoelen uit de grond: een maritiem museum in de leegstaande Poortersloge en zelfs een International Trade Museum in Zeebrugge. Maar wie helpt meeschrijven aan een meeslepend verhaal dat het rijke maritieme verleden van Brugge verbindt met de toekomst van de Zeebrugse haven?

Het is mij niet gegeven zo'n gepassioneerd verhaal uit te schrijven. Ik kan hoogstens enkele simpele – zo niet simplistische – bouwstenen aanreiken. Gemakshalve zetten we ze in een tijdslijn vol verhalen, mythes en legendes.

1e-8e eeuw - De zee, die voorheen nog tot voor de poorten van de stad kwam aangerold, trekt zich in de volgende eeuwen regelmatig terug. Grote dijken beschermen de kustbewoners tegen de zee. Polders worden drooggelegd, waterlopen gekanaliseerd.

9e eeuw - De Noormannen geven een sterke economische impuls aan Noordwest-Europa. Bryggja - landingsbrug, aanlegkaai of steiger - wordt de naam van de groeiende stad dicht bij de zee.

1134 - Een zware zondvloed treft de Zeeuwse eilanden en een deel van de Vlaamse kust. Er ontstaan geulen. De belangrijkste geul die tot even voorbij Damme loopt, het Zwin, opent perspectieven voor Brugge.

1180 - In Damme wordt een voorhaven gebouwd. Dam, sluis en kaaien zijn er eigendom van de stad Brugge. Het begin van een lange en nauwe samenwerking.

1250 - Gent komt in conflict met de Engelse koning. Brugge ruikt zijn kans en de Hanze van Londen vestigt zich in Brugge.

1284-1294 - De Reie loopt van de Dampoort over de Markt tot aan het Minnewater (het water waarin een watergeest huist). Aan de oostkant van de Markt wordt de Waterhalle gebouwd, de overdekte terminus van de haven. Brugge ontwikkelt zich tot centrum bij uitstek voor de internationale handel in Noordwest-Europa.

1300 - Inpolderingen verminderen de invloed van ebbe en vloed in het Zwin. Omstreeks 1300 moet er voor het eerst gebaggerd worden. Het slijk der aarde krijgt meteen een nieuwe betekenis.

1379 - Lodewijk Van Male geeft de toelating om Brugge door een kanaal met de Leie ter hoogte van Deinze te verbinden. De Gentse schippers vallen de werf aan en weten die stil te leggen. Pas in 1860 zou het Schipdonkkanaal toch gerealiseerd worden.

1384-1500 - De Bourgondische gouden eeuw van Brugge. Brugge wordt het belangrijkste financieel centrum ten noorden van de Alpen, zowel voor de financiering van de handel als van de oorlogsvoering. Maar de Brugse economie vertoont al snel de eerste tekenen van verval. Brugge is niet meer de vlot bereikbare havenstad. De verzanding van het Zwin is echter niet de belangrijkste oorzaak van Brugges verval. Brugge is heel wat minder internationaal georiënteerd dan Antwerpen. De invoer wordt er veeleer afgezet op de plaatselijke markt en de terugvracht bestaat vooral uit Vlaams laken. De Brugse markt hoort thuis in de middeleeuwen. De Antwerpse in de Nieuwe Tijden.

In het volgende nummer van *West-Vlaanderen Werkt* leest u het vervolg op dit historisch overzicht. U kan zo lang niet wachten...? Geen probleem, in onze tabletditie vindt u reeds de integrale kroniek van Toon Colpaert

Lees meer

In deze rubriek krijg je een selectie interessante lectuur uit de bib van Kenniscentrum Economie West. Naast publicaties die aansluiten bij het dossier, tippen we je ook regelmatig over andere niet te missen uitgaves.

De volledige catalogus vind je op www.kennisplatformeconomie.be.

Voor meer boeken of artikels rond het thema, gebruik je dit keer de trefwoorden: **Monumentenzorg** en **Erfgoedbeheer**.

Met een link naar het thema

De sociaal-economische impact van het onroerend erfgoed (beleid) in Vlaanderen: eindrapport

Deze studie werd tweeledig opgevat. In eerste instantie werd een socio-economische analyse van het onroerend erfgoed (beleid) in Vlaanderen gemaakt. In tweede instantie werd een indicatorenkorf opgesteld die in de toekomst een permanente monitoring van die economische impact zal toelaten. Het besluit laat er geen twijfel meer over bestaan: onroerend erfgoed is een meerwaarde voor Vlaanderen, een stabiele, niet-alloceerbare economische troef die niet mag worden onderschat.

Auteurs: Marieke De Baerdemaeker, Frank Vastmans, Brecht Vandekerckhove

Uitgave: Departement Ruimtelijke Ordening, Woonbeleid en Onroerend Erfgoed, 2011
Digitaal beschikbaar - eindrapport, indicatorenkorf en bijlagen

Industrieel erfgoed: van buitenbeentje binnen de monumentenzorg naar boegbeeld van de erfgoedzorg

Het industrieel erfgoed heeft, terecht, een plaats weten te verwerven binnen de erfgoedzorg. Dit boek beschrijft hoe dat is gegaan. Daarnaast besteedt de auteur aandacht aan de vele vragen die er, ondanks alle verworven kennis en opgedane ervaring, nog altijd zijn. Hoe moeten we in de toekomst omgaan met de relictten van ons industrieel verleden? Is herbestemming nog altijd het toverwoord of mogen objecten ook langzaam vervallen? En hoe houden we de herinnering aan de productieprocessen levend? Dit boek weerspiegelt deze discussie.

Auteur: Karel Loeff
Uitgave: Primavera Pers, 2013
ISBN 9789059971585

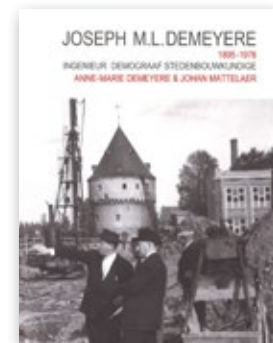

Creatieve fabrieken: waardecreatie met herbestemming van industrieel erfgoed

Creatieve Fabrieken beschrijft het nieuwe leven voor tien oude fabrieken. Wat is er nodig om oude fabrieken te kunnen transformeren tot bruisende creatieve centra, hoe bedenken je een nieuw concept en waar haal je nieuwe functies vandaan? Maar vooral, wat levert het op voor de gebruikers en de omgeving als je deze laatste resten industrieel erfgoed herbestemt en nieuw leven inblaast?

Auteur: Vera Cerutti
Uitgave: C2Publishing, 2011
ISBN 9789081766302

Ook het lezen waard

Joseph M.L. Demeyere 1895-1976: ingenieur, demograaf, stedenbouwkundige

Hoe een gezellig familiefeest en dito verhalen kunnen leiden tot een biografie. Deze uitgave schenkt niet alleen aandacht aan de persoon Joseph Demeyere, maar geeft ook een beeld van hoe de stad Kortrijk tussen 1940 en 1960 werd heropgebouwd uit het puin van WO II. Ook de eerste plannen van ruimtelijke ordening in West-Vlaanderen uit de periode 1960-1974 komen aan bod. J.M.L. Demeyere stond als stadsingenieur van Kortrijk en later als medestichter en adviseur van WER/WES aan de basis van deze belangrijke ontwikkelingen. Tijdens zijn 48-jarige loopbaan was J.M.L. Demeyere ook 10 jaar directeur van de Technische School in Kortrijk.

Auteur: Demeyere Anne-Marie en Johan Mattelaer
Uitgever: Johan Mattelaer, 2017
ISBN 9789081577885

Boeken of artikels raadplegen in het documentatiecentrum? Maak een afspraak, we helpen je graag verder.
Kenniscentrum Economie West, Koning Leopold III-laan 31, 8200 Brugge, kceconwest@west-vlaanderen.be, T. 050 40 71 24.

COLOFON

De artikelen in West-Vlaanderen Werkt zijn niet noodzakelijk de weergave van standpunten van de redactie of van het Provinciebestuur. Bij naamvermelding verschijnt de bijdrage onder de verantwoordelijkheid van de auteur.

Reproductie van of verwijzing naar één van deze artikelen mag uitsluitend met correcte vermelding van de auteur en bron en mits het bezorgen van een kopie aan de redactie.

Redactieraad: Lode Vanden Bussche (KC Economie West, voorzitter), Larissa Deblauwe (VIVES), Brigitte Declerck (KC Economie West), Tom Delmotte (HOWEST), Brigitte De Proost (POM West-Vlaanderen), Filip Santy (TUA West), Jan Van Hecke (Boone nv & PRoF), Jan Bart Van In (hoofdredacteur), Peter Verheecke (dienst communicatie), Katleen Gyselinck (KC Economie West)

Coördinatie, hoofdredactie en advertentiewerving

Jan Bart Van In,
Kenniscentrum Economie West
Koning Leopold III-laan 31
8200 Brugge – Sint Andries
T. 050 40 71 29
Email: janbart.vanin@west-vlaanderen.be
www.westvlaanderenwerkt.be

Medewerkers

Journalisten: Nick Vanderheyden, Bart Vancauwenberghe, Eric Van Hove en Christina Van Geel
Fotografen: Jan Ballieu, Patrick Holderbeke, Nick Vanderheyden
Lectoren: Katleen Gyselinck, Jan Leploe

Verantwoordelijke uitgever

Geert Anthierens, Provinciegriffier
Provinciehuis Boeverbos
Koning Leopold III-laan 41
8200 Sint-Andries (Brugge)

Oplage: 4.650 exemplaren

Vormgeving: Aynsley Bral

Druk: dienst communicatie
Provincie West-Vlaanderen

Andere fotobronnen van deze editie

Monumentenwacht WVL, WVI, Gemeentebestuur Wielsbeke, POM W-VI, Gemeentebestuur Lo-Reninge, Stad Nieuwpoort en SOBO
Coverfoto: Jan Ballieu (foto Jan)

Abonnement

Een jaarabonnement 2017 is gratis.
Het tijdschrift 'West-Vlaanderen Werkt' verschijnt viermaal per jaar.
Registreren kan via:
www.westvlaanderenwerkt.be

Overzicht

Een overzicht van de eerder verschenen edities van West-Vlaanderen Werkt vind je op:
www.westvlaanderenwerkt.be
www.kennisplatformeconomie.be

Partners West-Vlaanderen Werkt 2017

ISSN 1374-6235

Wet op de privacy van 8/12/1992

'West-Vlaanderen Werkt' wordt u gratis toegestuurd. Indien uw gegevens onjuist zijn of indien u het tijdschrift niet meer wenst te ontvangen, neem dan contact met de redactie. Uw persoonlijke gegevens worden niet aan derden overgemaakt.

Proef al onze smaken

REO VEILING

MEER DAN
60 SOORTEN
GROENTEN
EN FRUIT

KWALITEIT,
GEZOND, VERS,
LEKKER

650 TON PER
DAG, 40 MILJOEN
VERPAKKINGEN
PER JAAR

HET JAAR ROND
SEIZOENSPRODUCTEN
VAN BIJ ONS

REO Veiling CVBA

Oostnieuwkerksesteenweg 101 • B-8800 Roeselare
Tel: +32 (0)51 23 12 11 • Fax: +32 (0)51 23 12 89
www.reo.be • info@reo.be

WVI

PUBLIEKE ONTWIKKELAAR EN BEHEERDER VAN BEDRIJVENTERREINEN

- ambachtelijke zones en lokale bedrijventerreinen
- regionale bedrijventerreinen
- bedrijfsverzamelgebouwen
- reconversie industriële panden
- gemengde stadsontwikkelingsprojecten
- specifieke zones zoals:
  - luchthavengebonden bedrijvenzone
  - watergebonden bedrijvenzone
  - transport en distributie
  - detailhandelzone
  - kantorenzone
  - dienstenzone

Meer info | 050 36 71 71 | infoloket@wvi.be